

Uppsala universitet
Statsvetenskapliga institutionen
2014-01-17

UPPSALA
UNIVERSITET

Autonomireformen

En kompletterande studie av förändringar
i beslutsamt vid fem lärosäten

Författare: Elin Sundberg

Innehåll

Sammanfattning	2
1 Inledning.....	3
2 Teori.....	4
2.1 Kollegial styrning och linjestyrning	4
2.2 Institutionell autonomi och akademisk frihet	5
3 Autonomireformens förändringar av beslutsmyndighet.....	7
3.1 Fakultetsnämnder och särskilda organ innan autonomireformen	7
3.2 Krav på vetenskaplig kompetens för vissa beslut efter autonomireformen.....	8
4 Operationaliseringar av organisation, ledning och beslutsbefogenheter.....	8
4.1 Organisation och ledning.....	9
4.2 Enskilda beslutsbefogenheter	9
4.3 En samlad bedömning.....	12
5 Metod.....	13
5.1 Urval	13
5.2 Material	13
6 Empirisk analys – lärosäte för lärosäte.....	13
6.1 Lunds universitet.....	14
6.2 Örebro universitet.....	17
6.3 Linnéuniversitetet	20
6.4 Malmö högskola.....	23
6.5 Södertörns högskola.....	26
7 Empirisk analys – en samlad bedömning.....	29
7.1 Fler kategorier anställda har rösträtt.....	29
7.2 Ökad linjestyrning vid utseendet av kollegiets ledare	30
7.3 Minskad beslutsmyndighet till kollegiala organ.....	31
7.4 Centralisering av kollegialt beslutsfattande	38
8 Slutsatser	39
9 Referenser	42
10 Materialinsamling.....	43

Sammanfattning

Detta är en kompletterande undersökning som i allt väsentligt bygger på min tidigare uppsats *Autonomireformen – Vad hände med det kollegiala styret?*¹ Syftet med både uppsatsen och denna undersökning har varit att klargöra hur maktfördelningen mellan de två styrformerna kollegial styrning och linjestyrning förändrats i och med autonomireformen med avseende på besluts-makt som rör kvalitet i utbildning och forskning. Mer precist frågar jag mig vilka förändringar av olika aktörers beslutsbefogenheter som autonomireformen resulterat i. I uppsatsen ingick Uppsala universitet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet och Högskolan Dalarna i urvalet av lärosäten. Denna undersökning omfattar fem nya lärosäten: Lunds universitet, Örebro universitet, Linnéuniversitetet, Södertörns högskola och Malmö högskola.

Undersökningen bekräftar vad jag fann i min uppsats – på bara ett par år har det kollegiala styret utmanats och i många fall nedmonterats vid flera lärosäten. Fyra typer av förändringar har autonomireformen möjliggjort. För det första har den kollegiala beslutsmakten utökats till att omfatta fler kategorier anställda vid lärosätena. I vissa fall har kollegial beslutsmyndighet tillfallit teknisk-administrativ personal vilka inte kan sägas tillhöra kategorin professionella kolleger med vetenskaplig kompetens. För det andra har linjechefer fått ökad makt vid val av kollegiala ledare. För det tredje har linjechefer fått ökad makt även i frågor som rör kvalitet i utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå, i beslut som rör anställningsärenden samt i beslut som rör ekonomi. För det fjärde finns det även en tendens att kollegialt beslutsfattande har centraliserats i och med att fakultetsövergripande organ har inrättats och beslutsmyndighet har flyttats till dessa överordnade kollegiala organ. Samtidigt finns exempel på att särskilda organ under fakultetsnämnds-nivån har blivit rådgivande eller avskaffats.

Utvecklingen ser inte likadan ut på alla lärosäten utan sammantaget framträder en bild där skillnaden mellan hur lärosätena styrs har ökat. Framför allt en grupp av större universitet – Lunds universitet, Uppsala universitet och Stockholms universitet – har till stora delar bevarat ett starkt kollegialt styre både på fakultets- och institutionsnivå, medan en rad kollegiala organ vid andra universitet och högskolor i olika omfattning har fått se sin beslutsmyndighet minskas. Vid Luleå tekniska universitet har kollegial beslutsmyndighet helt avskaffats.

¹ Sundberg, 2013

1 Inledning

I propositionen *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor*² återfinns de förslag på förändringar som trädde i kraft den 1 januari 2011 och som allmänt går under namnet autonomireformen. Den enskilt största förändringen i och med autonomireformen var att lagstödet för den kollegiala styrformen avskaffades genom att regler rörande fakultetsnämnder togs bort ur högskolelagen och högskoleförordningen. Även regleringen av så kallade särskilda organ avskaffades. Därmed fick lärosätena ökade möjligheter att internt bestämma om den inre organisationen. Därutöver utökades möjligheterna för lärosätena att besluta om egna typer av läraranställningar, beföringsmöjligheter och anställningsförfaranden. Även i detta fall försvann lagstödet för att kollegiala beslutsorgan skulle bereda anställningsärenden, något som innan reformen låg på fakultetsnämndens eller det särskilda organets bord.³ Nedmonteringen av den kollegiala styrningens konstitutionella stöd skedde samtidigt som linjestyrningen fick fortsatt starkt lagstöd i och med att rektor och lärosätets styrelse behöll eller i vissa fall utökade sina befogenheter.⁴

Detta är en kompletterande undersökning som i allt väsentligt bygger på min tidigare uppsats *Autonomireformen – Vad hände med det kollegiala styret?*⁵ I uppsatsen undersökte jag vilka förändringar av olika aktörers beslutsbefogenheter som autonomireformen resulterat i vid fem lärosäten: Uppsala universitet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Luleå tekniska högskola och Högskolan Dalarna. Min undersökning visade att det kollegiala styret på bara två år, mellan 2010 och 2012, har utmanats och i många fall nedmonterats vid flera av undersökningens lärosäten. Vid samtliga lärosäten har rösträtten vid val till kollegiala organ utökats till att omfatta fler kategorier av anställda. Den andra stora förändringen är att linjestyrningen vid utseende av kollegiets ledare har ökat vid alla lärosäten, undantaget Uppsala universitet. Valförfarande har ersatts av rena externrekryteringar på beslut av rektor, hörandeprocesser och procedurer där intresseyttringar avges istället för röster. Där ledare fortfarande väljs sker i större utsträckning samråd med rektor om valberedningens förslag till kollegiets ledare och det finns exempel på att kravprofiler inrättas av rektor inför val.⁶

Den tredje förändringen som min undersökning pekar ut är att linjechefer har fått en utökad beslutsmyndighet i anställningsärenden och i frågor som rör kvalitet i utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Den fjärde och sista förändringen är att kollegialt besluts-

² Prop. 2009/10:149

³ SFS 2009:933

⁴ Ahlbäck Öberg, 2010, s.288

⁵ Sundberg, 2013

⁶ Sundberg, 2013, s.41

fattande har centraliserats i och med att fakultetsövergripande organ har inrättats och beslutsmakt har flyttas till dessa överordnade kollegiala organ.⁷

Sammantaget framträder en bild där skillnaden mellan hur lärosätena styrs har ökat. Uppsala universitet och Stockholms universitet kännetecknades innan autonomireformen av ett starkt kollegialt styre vilket till stora delar är bibehållet. Vid övriga tre lärosäten har den kollegiala styrningen minskat avsevärt, vid Göteborgs universitet från en tidigare hög nivå liknande Stockholms universitet och Uppsala universitet. Vid Luleå tekniska universitet har det kollegiala styret till och med avskaffats. Mot denna bakgrund är det intressant att se om de förändringar i beslutsmakt som autonomireformen inneburit på de fem lärosätena återfinns på andra svenska universitet och högskolor. I denna kompletterande rapport presenteras därför en undersökning av ytterligare fem lärosäten: Lunds universitet, Örebro universitet, Linnéuniversitetet, Södertörns högskola och Malmö högskola.

Syftet är det samma som tidigare, dvs. att klargöra hur maktfördelningen mellan de två styrformerna kollegial styrning och linjestyrning förändrats i och med reformens införande. *Mer precist frågar jag mig vilka förändringar av olika aktörers beslutsbefogenheter som autonomireformen resulterat i?* Jag gör en jämförelse i tid mellan år 2010 och år 2013. Med aktörer syftar jag framför allt på kollegiala organ, ordförande för kollegiala organ samt linjechefer. Jag riktar särskilt in mig på eventuella förändringar i lärosätenas inre organisation i och med att kravet på fakultetsnämnder avskaffades, och att lagstödet för särskilda organ för grundutbildning och utbildning på avancerad nivå försvann. Centralt för undersökningen är beslutsmakt som har betydelse för kvalitet i utbildning och forskning. På så sätt riktar jag in mig på styrningen av kärnverksamheten vid universitet och högskolor.

Samma metod och teoretiska utgångspunkt har använts i denna undersökning som i min tidigare uppsats. Vad som presenteras här rörande teori, autonomireformens lagförändringar, viktiga operationaliseringar för undersökningen och metod är därmed en något nerkortad version av vad jag tidigare utvecklat i uppsatsen. Den enda egentliga skillnaden är att jag i denna undersökning jämför år 2010 med år 2013, istället för som tidigare år 2012.

2 Teori

2.1 Kollegial styrning och linjestyrning

Ledande för undersökningen är de två motsatta styrningsprinciperna kollegial styrning och linjestyrning, som återfinns och i bästa fall samverkar inom det statliga högskoleväsendet.

⁷ Sundberg, 2013, s.41

Grundtanken med kollegial styrning inom universitet och högskolor är att beslut som rör verksamhetens kvalitet ska fattas på vetenskapliga grunder och därför bör tas av kollegiet, det vill säga forskare och lärare som besitter den professionella kunskapen. Användandet av kollegiala arbetsmetoder anses vara det mest effektiva sättet att uppnå kvalitet i den typ av professionell verksamhet som forskning och utbildning utgör.⁸

Linjestyrning används framför allt för frågor som rör den myndighetsutövning som åligger de statliga lärosätena i och med deras status som förvaltningsmyndigheter. Utmärkande för linjestyrningen är att beslut fattas av en överordnad chef eller instans, förmedlas nedåt och verkställs i linjen av underordnade chefer. Olika förvaltningsuppgifter fastställs i lag och det är upp till universitetsledningen och de underordnade cheferna att se till att dessa följs på det enskilda lärosätet.⁹ Linjestyrning kräver per automatik en ökad lojalitet mot överordnade i jämförelse med kollegial styrning i och med att chefer utses av den överordnade. Det kollegiala styret karaktäriseras istället av att ledare väljs underifrån av de verksamma kollegerna.¹⁰

Linjestyrning är en självklar styrningsprincip för många frågor av administrativ karaktär och har därför ett existensberättigande på varje lärosäte.¹¹ Centralt för min frågeställning är kvalitet i forskning och utbildning. Givet detta fokus ses kollegiala beslutsorgan som något som självklart bör finnas och kollegial styrning som det önskvärda alternativet beträffande de enskilda beslutsbefogenheter jag undersöker.

2.2 Institutionell autonomi och akademisk frihet

Viktiga begrepp i sammanhanget är autonomi och akademisk frihet. Jag gör likt flera andra åtskillnad mellan institutioners och individers frihet:¹²

1. *Institutionell autonomi* eller bara *autonomi* används för att beteckna det enskilda lärosätets självbestämmande.
2. *Akademisk frihet* används för att beteckna lärare och forskares akademiska självbestämmande enskilt och som kollektiv.

Vidare är det viktigt att bära med sig följande om relationen mellan dessa två begrepp:

3. Institutionell autonomi är ett *nödvändigt men inte tillräckligt* villkor för individuell akademisk frihet.

⁸ Marcusson, 2005, s.9; Ahlbäck Öberg, 2010, s.283; Sundqvist, 2010, s.42, Sahlin, 2010, s.45; SOU 2008:104, s.178

⁹ Ahlbäck Öberg, 2010, s.282; Sundqvist, 2010, s.53

¹⁰ Sahlin, 2010, s.46

¹¹ Ahlbäck Öberg, 2010, s.284; Sahlin, 2010, s.51

¹² Snarlika definitioner där skillnad görs mellan individers och institutioners frihet återfinns hos ett flertal forskare: Gadd, 2005, s.58; Gustavsson, 2010, s.5; Altbach, 2001, s.213; Ahlbäck Öberg, 2010, s.286

Även då ett lärosäte är autonomt kan medarbetarnas frihet inskränkas på sätt som bryter mot idén om akademisk frihet för den enskilde forskaren eller läraren.¹³ En rättslig reglering kan i detta sammanhang innebära ett skydd som ger ökad frihet för den verksamhet som regleringen avser och för de som arbetar i verksamheten.¹⁴

2.2.1 Mer om akademisk frihet

I Sverige är forskningens frihet skyddad i grundlag sedan år 2010.¹⁵ Då verksamheten vid universitet och högskolor ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning¹⁶ kan principer för forskningsfrihet indirekt anses gälla även för undervisning.¹⁷ Den akademiska friheten sett som både forskningens och utbildningens frihet har därmed lagskydd.

I Sverige har den så kallade humboldtska tanken gjort stort avtryck på principer om akademisk frihet. Wilhelm von Humboldt formulerade bland annat de i sammanhanget klassiska begreppen *Lehrfreiheit* och *Lernfreiheit*, frihet att undervisa och lära. Grunden är nödvändigheten av det fria kunskapssökandet för både universitetslärare och studenter. Lärare ska kunna undervisa och forska utan otillbörlig inblandning. Skälet är det instrumentella rättfärdigandet av akademisk frihet – kunskap främjas bäst genom fri forskning. Humboldts resonemang byggde på att universitetsläraren genom sin speciella vetenskapliga kompetens var bäst lämpad att fritt bedriva forskning och undervisning och därmed skulle tilldelas en viss status. Akademisk frihet är än idag ett begrepp reserverat för de som har vetenskaplig kompetens.¹⁸

Idén om akademisk frihet är framför allt kopplad till frihet för den enskilda läraren eller forskaren. I praktiken kräver flertalet forskningsprojekt och utbildningsprogram ett långtgående samarbete mellan forskare och lärare. I denna typ av kollektiva verksamhet måste akademisk frihet förstås som frihet för det agerande subjektet, det vill säga gruppen kolleger. Den individuella akademiska friheten innebär i de kollektiva arbetsformerna friheten att ta egna initiativ och att argumentera utifrån sin egen professionella bedömning.¹⁹

Den kollegiala styrningen kan inordnas som en del i begreppet akademisk frihet.²⁰ Med hänvisning till akademisk frihet anses universitetslärare och forskare på grund av deras professionella

¹³ NOU 2006:19, s.13; Berggren, 2012, s.45; Sundqvist, 2010, s.81; Ahlbäck Öberg, 2010, s.288; Marcusson, 2005, s.9

¹⁴ Berggren, 2012, s.38

¹⁵ RF 2:18

¹⁶ HL 1:3

¹⁷ Marcusson, 2005, s.7; Barling Hermansson, 2005, s.14

¹⁸ Degerblad och Hägglund, 2001, s.14

¹⁹ NOU 2006: 19, s.16

²⁰ Berggren, 2012, s.14 och 71

omdöme ha en kollektiv rätt att styra sig själva och sin verksamhet.²¹ Akademisk frihet kan alltså i fråga om kollegiala organ förstås som kollegiets rätt att styra sig själva, och samtidigt varje medlem av kollegiets rätt att argumentera utifrån sin egen professionella bedömning.

Henrik Berggren presenterar och diskuterar olika delar av begreppet akademisk frihet i *Den akademiska frågan – EN ESO-rapport om frihet i den högre skolan*. Berggren menar att "det kollegiala styret sannolikt är den akademiska frihet som tagit mest stryk"²² ur ett historiskt perspektiv. Berggren pekar för denna utveckling särskilt ut autonomireformen som innebar att regler rörande fakultetsnämnder togs bort ur högskolelag och högskoleförordning.

3 Autonomireformens förändringar av beslutsakt

3.1 Fakultetsnämnder och särskilda organ innan autonomireformen

Fram till och med utgången av år 2010 innehöll högskolelagen bestämmelser om att det skulle finnas minst en fakultetsnämnd vid varje universitet och högskola där det fick utfärdas examina på forskarnivå. Fakultetsnämnden skulle ansvara för forskning, konstnärligt utvecklingsarbete och utbildning på forskarnivå. Nämnderna ansvarade också för utbildning på grundnivå eller avancerad nivå om inte lärosätet istället valde att inrätta särskilda organ för utbildning på dessa nivåer. Fakultetsnämnden eller ett särskilt organ hade dessutom ansvar för att bereda anställningsärenden med en rad beslutsbefogenheter knutet till denna uppgift.²³

Ledamöterna i fakultetsnämnden skulle enligt högskoleförordningen väljas av vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta lärare inom fakultetsnämndens ansvarsområde.²⁴ Konstnärlig kompetens är inte inkluderat i undersökningen. Till ledamöter fick vetenskapligt kompetenta lärare inom fakultetens ansvarsområde väljas. Andra personer med vetenskaplig eller konstnärlig kompetens var också valbara. Därutöver fick personer som annars ansågs vara lämpliga för uppdraget väljas, exempelvis adjunkter (lärare utan avlagd doktorsexamen). Majoriteten av ledamöterna var dock tvungna att ha vetenskaplig kompetens.²⁵ En av ledamöterna i fakultetsnämnden skulle vara nämndens ordförande. Ordföranden, ofta benämnd dekan, utsågs av rektor på förslag av de lärare som valde ledamöter till nämnden.²⁶

Ledamöterna i särskilda organ skulle utses genom val av berörda lärare. De röstberättigade kunde därmed sakna vetenskaplig kompetens. Av ledamöterna i särskilda organ skulle

²¹ Sundqvist, 2010, s.43; Gustavsson, 2010, s.7

²² Berggren, 2014, s.14

²³ Prop. 2009/10:149, s.7-10

²⁴ SFS 2009:764

²⁵ SFS 2009:764

²⁶ SFS 1998:1003

majoriteten vara lärare med vetenskaplig kompetens vid lärosätet. Ordföranden var en av ledamöterna och utsågs av rektor på förslag av de lärare som valde ledamöter till nämnden.²⁷

Denna undersökning begränsas till att handla om fakultetsnämnder och eventuella särskilda organ som ansvarar för utbildning på grundnivå och avancerad nivå, exempelvis institutionsstyrelser och akademinämnder. Högskolelagen innehöll även bestämmelser om att det skulle finnas ett särskilt organ med specifikt ansvar för lärarutbildning och forskning som var kopplat till sådan utbildning.²⁸ Jag inkluderar inte sådana särskilda organ, ofta kallade lärarutbildningsnämnder, i undersökningen. Inte heller är de särskilda organ som kunde inrättas specifikt för konstnärlig utbildning inkluderade i undersökningen.

3.2 Krav på vetenskaplig kompetens för vissa beslut efter autonomireformen

I och med autonomiformen beslutar lärosätena själva om sin interna organisation utöver styrelse²⁹ och rektor. Beslut som kräver en bedömning av uppläggning, genomförande av eller kvalitet i utbildningen, eller organisation av eller kvalitet forskningen måste enligt högskolelagen fattas av personer med vetenskaplig eller konstnärlig kompetens.³⁰ Det betyder i klartext att även om en fakultetsnämnd finns kvar vid ett lärosäte efter reformen så kan beslutsmyndighet ha flyttats från nämnden till rektor eftersom att rektor enligt lag ska ha vetenskaplig kompetens. Andra chefer i linjen med vetenskaplig kompetens kan också besluta i denna typ av frågor på delegation av rektor.

4 Operationaliseringar av organisation, ledning och beslutsbefogenheter

Centralt för undersökningen och därmed för operationaliseringarna är beslutsmyndighet. Den inre organisationen vid lärosätena utgör en fördelning av makt. Vilka organ och chefspositioner som finns, deras inbördes relation och vilken roll de har visar på maktfördelningen vid lärosätet. Att följa upp vem som har vissa konkreta beslutsbefogenheter visar också vilken maktfördelning som råder mellan kollegiala organ och chefer i linjen.

²⁷ SFS 2009:933

²⁸ SFS 2009:764

²⁹ Regeringen utser majoriteten av representanterna i lärosätenas styrelse. Lärare och studenter har också rätt att vara representerade i styrelsen. HL 2:4; HF 2:7a

³⁰ HL 2:6

4.1 Organisation och ledning

4.1.1 Beslutsfattande på olika nivåer

Beslutsfattandet vid lärosätena sker både idag och innan autonomireformen på olika nivåer, av olika typer av chefer och kollegiala organ. Hur många organisatoriska nivåer det finns och vilken benämning de har varierar. I undersökningen väljer jag att studera förekomsten av kollegiala organ både på nivåer över och under fakultetsnämndens aktuella placering. De flesta kollegiala beslutsorgan på nivåer under fakultetsnämnden är i lagens mening särskilda organ som tidigare reglerades i lag och förordning.

4.1.2 Frågor om organisation och ledarskap

Eftersom kollegial styrning innebär att kolleger utser sina ledare tittar jag på hur ledamöter väljs till kollegiala organ och hur ordföranden utses. Jag undersöker också hur andra eventuella chefer utses. Följande frågor är av intresse att undersöka på samtliga nivåer för beslutsfattande vid det enskilda lärosätet:

1. Finns det ett kollegialt organ?
 - a. Är organet rådgivande eller beslutande?
 - b. Hur tillsätts eller väljs organet?
 - i. Hur tas förslag på ledamöter fram?
 - ii. Vilka får rösta i valet av ledamöter?
2. Hur utses ordföranden i det kollegiala organet?
 - a. Är det något val?
 - i. Hur tas förslag på ledamöter fram?
 - ii. Vilka får nominera och rösta?
3. Är linjechefen densamme som ordföranden i det kollegiala organet?
 - a. Om inte, hur utses linjechefen?

4.1.3 Avgränsningar

Undersökningen omfattar inte ledningsgrupper till rektor. Inte heller tematiska grupper som arbetar med specifika frågor som bibliotek, studenthälsa, jämställdhet eller miljö studeras närmare. Utgångspunkten är att för varje nivå undersöka den inre organisationen sett till linjechefer och eventuella kollegiala beslutsorgan.

4.2 Enskilda beslutsbefogenheter

De beslutsbefogenheter som ska undersökas tillhör tre olika kategorier; utbildning, anställningar och ekonomi. Kategorierna och de konkreta beslutsbefogenheterna ska ha betydelse för god kvalitet i utbildning och forskning.

Efter autonomireformen regleras enbart de ärenden som ska beslutas av universitetsstyrelsen och rektor. Andra beslutande organ grundar sina beslutsbefogenheter på delegation från överordnade organ vilket betyder att den ursprungliga delegationen numera alltid kommer från rektor eller styrelsen. En delegation innebär att ansvaret för fattade beslut delvis överförs till det underordnade organet som har fått uppgiften delegerad till sig. Det yttersta ansvaret ligger fortfarande kvar på det delegerande organet som därför ska ingripa och återta delegationen om det visar sig att det underordnade organet inte genomför uppgifterna eller missköter sig.³¹ Därmed blir delegationsvägarna av stor betydelse. Dekan kunde ha samma uppgift under år 2010 som den har år 2013, men det är en skillnad på om beslutsmakten är delegerad direkt från rektor eller via fakultetsnämnden. Det handlar om vem som närmast gör bedömningen att en uppgift ska delegeras och om en delegation ska återkallas – ett kollegialt organ eller en chef i linjen?

4.2.1 Beslutsbefogenheter gällande utbildning

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

När det gäller utbildning på grundnivå och avancerad nivå är särskilt beslut om kursplaner och utbildningsplaner för utbildningsprogram av betydelse för kvaliteten. Varken innan eller efter autonomireformen anges vem som beslutar om dessa frågor. Eftersom fakultetsnämnden eller det särskilda organet tidigare uttryckligen ansvarade för utbildning på dessa två nivåer är det rimligt att tänka sig att uppgifterna i praktiken i de flesta fall tillföll något av dessa två kollegiala organ.³² De beslutsbefogenheter som jag har valt att undersöka är:

1. Vem fastställer och reviderar kursplan?³³
2. Vem inrättar och avvecklar kurser?
3. Vem fastställer och reviderar utbildningsplan för utbildningsprogram?³⁴
4. Vem inrättar och avvecklar utbildningsprogram?

Utbildning på forskarnivå

Forskarutbildning är avgörande för forskningens kvalitet vid lärosätet eftersom det är på så sätt som forskningen förnyas och utvecklas. Fakultetsnämnden hade tidigare ansvar för forskning och utbildning på forskningsnivå.³⁵ Det innebar ett övergripande ansvar för utbildningens kvalitet, effektivitet, uppläggning, studieplaner och handledning samt för samordning av kurser

³¹ SU. *Besluts- och delegationsordning för Stockholms universitet*, 2011, s.1. Dessa principer återkommer i nästan samtliga arbetsordningar och delegationsordningar.

³² SFS 2009:764

³³ HF 6:14

³⁴ HF 6:16

³⁵ SFS 2009:764

och utbildning av handledare på forskarnivå.³⁶ Samtliga av de punkter som jag väljer att undersöka nedan var innan autonomireformen fakultetsnämndens ansvar men tillfaller nu högskolan:

1. Vem fastställer ämnen inom fakultetens ansvarsområde i vilka utbildning på forskarnivå ska anordnas?³⁷
2. Vem fastställer allmän studieplan för varje ämne inom vilket utbildning på forskarnivå anordnas?³⁸
3. Vem antar sökande till utbildning på forskarnivå?³⁹
4. Vem beslutar om krav på särskild behörighet för utbildning på forskarnivå?⁴⁰
5. Vem beslutar om de bedömningsgrunder som ska tillämpas vid prövningen av förmågan att tillgodogöra sig utbildningen på forskarnivå (vid urval)?⁴¹
6. Vem utser handledare (minst två) för varje doktorand?⁴²
7. Vem utser opponenter vid disputation?⁴³
8. Vem utser betygsnämnd eller liknande vid disputation?⁴⁴

4.2.2 Beslutsbefogenheter gällande anställningar av professorer och lektorer

Vilka som beslutar i frågor rörande anställning av lärare är av yttersta vikt för kvaliteten i verksamheten. Enligt kollegiala principer är professionella kollegor mest lämpade att avgöra vilken kompetens som efterfrågas och bedöma vem som är mest kompetent för en anställning.

För utbildning och forskning ska det finnas professorer och lektorer anställda som lärare vid högskolorna.⁴⁵ Tidigare ansvarade fakultetsnämnden eller ett särskilt organ för beredningen av anställningar av professorer och lektorer.⁴⁶ Ofta inrättade fakultetsnämnden någon form av rekryteringsgrupp eller anställningsnämnd som delegerades ansvaret för beredningen. Av den anledningen ställer jag följande frågor:

1. Finns en rekryteringsgrupp eller liknande vilken ansvarar för beredning av anställning som professor eller lektor?
2. Hur utses den?

³⁶ SFS 2006:1053

³⁷ HF 6:25. Tidigare fakultetsnämndens, FNs, ansvar, SFS 2006:1053

³⁸ HF 6:26. Tidigare FNs ansvar, SFS 2006:1053

³⁹ HF 7:36. Tidigare FNs ansvar, SFS 2009:933

⁴⁰ HF 7:40

⁴¹ HF 7:41. Tidigare FNs ansvar, SFS 2006:1053

⁴² HF 6:28. Tidigare FNs ansvar, SFS 2009:764

⁴³ HF 6:33. Tidigare FNs ansvar, SFS 2006:1053

⁴⁴ Tidigare FNs ansvar, SFS 2006:1053. Numera får lärosätet enligt HF 6:35 meddela föreskrifter om det betygssystem som ska användas och om disputationen och betygssättningen i övrigt.

⁴⁵ HL 3:2

⁴⁶ SFS 2009:933

Utifrån tidigare och nuvarande bestämmelser vid rekrytering har jag valt att titta närmare på vem som har följande beslutsbefogenheter när det gäller anställning⁴⁷ av professorer och lektorer:

3. Vem beslutar om att inleda och avbryta en rekrytering?
4. Vem beslutar om ämnesområdet för anställningen?⁴⁸
5. Vem beslutar om behörighet för anställningen?⁴⁹
6. Vem beslutar om olika bedömningsgrunder som ska användas och hur de ska vägas mot varandra?⁵⁰
7. Vem hämtar in yttranden, så kallade sakkunnigbedömningar?⁵¹
8. Vem föreslår den sökande som främst bör komma i fråga för anställning?⁵²

4.2.3 Beslutsbefogenheter gällande ekonomi

Beslutsmyndighet gällande ekonomiska prioriteringar har också betydelse för kvalitet. Det går att argumentera för att ett kollegialt organ får verklig beslutsmyndighet först när det kan fördela pengar utifrån egna fastställda fördelningsprinciper. Varken före eller efter autonomireformen finns bestämmelser i lag som ger kollegiala organ beslutsbefogenheter vid fördelning av ekonomiska resurser. Jag har ändå valt att undersöka om de kollegiala organen har beslutsmyndighet gällande ekonomin för det verksamhetsområde som det tillhör. Det ökar förståelsen för den inre organisationen vid lärosätet genom att det visar om den kollegiala styrningen och linjestyrningen sammanfaller eller verkar parallellt.

Jag har valt att studera följande beslutsbefogenheter kopplade till ekonomi:

1. Beslutar fakultetsnämnden om budget på fakultetsnivå eller motsvarande nivå, dvs. beslutar om medelstillelning till institutioner eller liknande, exempelvis avdelningar eller enheter?
2. Beslutar fakultetsnämnden om fördelningsprinciper (vilken fördelningsmodell) som används då budget fastställs på fakultetsnivå eller motsvarande och ska fördelas till institutioner eller liknande, exempelvis avdelningar eller enheter?

4.3 En samlad bedömning

Valet av inre organisation och vem som har olika beslutsbefogenheter resulterar i en samlad bedömning av vilken typ av styrning som dominerar vid lärosätet och vilken förändring autonomireformen har inneburit, eller snarare möjliggjort.

⁴⁷ Jag fördjupar mig således inte i reglerna för befordran till professor eller lektor.

⁴⁸ Tidigare FNs eller ett särskilt organs, SOs, ansvar, SFS 2009:933

⁴⁹ Tidigare FNs eller SOs ansvar, SFS 2009:933

⁵⁰ HL 4:3-4. Tidigare FNs eller SOs ansvar, SFS 2009:933

⁵¹ HF 4:6. Tidigare FNs eller SOs ansvar, SFS 2009:933

⁵² Tidigare FNs ansvar, SFS 2002:761

5 Metod

5.1 Urval

Både denna undersökning och den tidigare uppsatsen avgränsas till de 33 lärosäten som har statlig huvudman. Lärosäten med enbart konstnärliga utbildningar ingår inte heller i studiens urvalsunderlag. Givet denna avgränsning återstår cirka 28 lärosäten varav Uppsala universitet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet och Högskolan Dalarna ingick i den tidigare undersökningen.⁵³ Lärosätena valdes i syfte att utgöra ett representativt urval sett till storlek. Dock blev det en viss tyngdpunkt på större universitet. Det nya urvalet av Lunds universitet, Örebro universitet, Linnéuniversitetet, Malmö högskola och Södertörns högskola består därför av fler högskolor och medelstora universitet än tidigare. De totalt tio lärosäten som undersöks ska därmed utgöra ett representativt urval sett till storlek.

5.2 Material

Materialinsamlingen har varit den mest krävande delen i undersökningen. Grundmaterialet har bestått av dokument som arbetsordningar, besluts- och delegationsordningar och anställningsordningar för de båda tidpunkterna 2010 och 2013. För att finna svar på alla frågor har jag även behövt begära ut en rad andra dokument från universiteten som valföreskrifter för kollegiala organ, instruktioner till kollegiala organ och föreskrifter för rekrytering av chefer. Jag har genomfört telefonintervjuer med en tjänsteman på varje lärosäte. Jag valde att i första hand kontakta kanslichefer på fakultetsnivå för en intervju. I flera fall har jag blivit uppmanad att prata med en utredare, jurist eller liknande. Gemensamt är att de som jag har pratat med ska ha god kännedom om vilka regler som gäller och tidigare har gällt på lärosätet. De uppgifter som intervjupersonerna tillhandahållit har jämförts med skriftlig dokumentation eller verifierats med andra anställda vid universitetet.

6 Empirisk analys – lärosäte för lärosäte

Undersökningens syfte är att göra en jämförelse i tid – vilka förändringar har hänt i och med autonomireformen? Jag beskriver först hur organisationen och fördelningen av beslutsmyndighet såg ut 2010 för att sedan beskriva vilka förändringar som skett år 2013 efter autonomireformen. Det som inte tas upp under beskrivningen av organisation och beslutsmyndighet efter autonomireformen fungerar därmed på samma sätt som 2010. De viktigaste klarlagda förändringarna tydliggörs genom att de sammanfattas i kursiv stil.

⁵³ Universitetskanslersämbetet, 2013

I alla kollegiala organ är en majoritet vetenskapligt kompetenta lärare. Rösträttsregler vid val till kollegiala organ angående krav på viss tidsanställning inkluderas inte. Hur eventuella valberedningar arbetar beskrivs endast om det har skett en förändring.

6.1 Lunds universitet

6.1.1 Organisation och ledning

Innan autonomireformen

Lunds universitet är uppdelat i åtta områden. Vid varje område finns en områdesstyrelse som är områdets högsta beslutande organ. Områdesstyrelserna är fakultetsnämnder (ej vid konstnärliga fakulteten) och ansvarar därmed enligt högskoleförordningen för särskilt angivna frågor. Ledamöterna väljs av vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta lärare inom områdesstyrelsens ansvarsområde. Ordföranden utses av rektor på förslag av de lärare som väljer ledamöter i styrelsen, vilket görs genom val. Fakultetens arbete leds av en dekan. Dekanen är som regel ordförande i fakultetsstyrelsen, men det finns ett undantag: Lunds tekniska högskola. Denna fakultet väljer en extern ordförande till fakultetsstyrelsen.⁵⁴

Verksamheten vid Lunds universitet bedrivs inom institutioner som leds av en styrelse och under denna av en prefekt. I särskilda fall styrs institutionerna enbart av en prefekt. Vid val till institutinstyrelse finns olika valkorporationer – en för lärare inklusive forskare och en för teknisk-administrativ personal. Rektor delegerar till dekan att besluta om utseende av prefekt. Prefekt ska utses på förslag av institutionens anställda, vilket vid de flesta institutioner sker genom val där de anställda får rösta. Prefekt är alltid ordförande i institutionsstyrelsen.⁵⁵

Förändringar i och med autonomireformen

*Det har inrättats två kollegiala beslutsorgan på fakultetsövergripande nivå, Utbildningsnämnden och Forskningsnämnden. Nämnderna är underställda rektor och är i första hand beredande och rådgivande. Rektor kan även delegera till nämnderna att fatta beslut i vissa frågor. Ordförande för Utbildningsnämnden och Forskningsnämnden är rektor eller en person som rektor utser. Ledamöterna föreslås av fakultetsstyrelserna och utses av rektor.*⁵⁶

⁵⁴ LU, *Föreskrifter om Lunds universitets indelning i områden samt om ledningsorgan för dessa m.m.* 2009, s.1-3

⁵⁵ LU, *Föreskrifter om Lunds universitets indelning i områden samt om ledningsorgan för dessa m.m.* 2009, s.3; Arnrup Thorsbro, 2013, intervju

⁵⁶ LU, *Arbetsordning för Lunds universitet*, 2013, s.8-9

Benämningen områden och områdesstyrelser har ändrats till fakultet och fakultetsstyrelser.

Fakultetens högsta beslutande organ är fakultetsstyrelsen, dvs. den tidigare benämnda områdesstyrelsen.⁵⁷

Rösträtt vid val av lärarrepresentanter till fakultetsstyrelse och val av dekan har utökats till att omfatta alla anställda vid universitetet. Fakultetsstyrelsen ska även innehålla representanter för teknisk-administrativ personal som röstas fram av alla anställda (dessa är inte företrädare för personalorganisationerna). Det finns med andra ord två kategorier av representanter för anställda i fakultetsstyrelserna, men alla anställda röstar på representanter för båda kategorierna.⁵⁸

Valberedningen vid val till fakultetsstyrelse och val av dekan har utökade befogenheter att rekrytera personer externt. Externa ledamöter i fakultetsstyrelsen utses på förslag av fakultetens valberedning utan val. En av de föreslagna externa ledamöterna kan vara fakultetsstyrelsens ordförande om valberedningen så föreslår. Valberedningen kan välja att söka en dekan inom en annan fakultet vid Lunds universitet eller från andra lärosäten. Då måste valberedningen vända sig till de röstberättigade för att efter omröstning erhålla mandat för proceduren att söka en dekan utanför den egna fakulteten. Om de får mandat att göra detta ska valberedningen söka kandidater utanför den egna fakulteten och efter samråd med de röstberättigade lämna sitt förslag till rektor. I sammanhanget är det viktigt att förtydliga att valberedningarna som arbetar med valen till fakultetsstyrelse och dekan är kollegialt valda i och med att de röstberättigade vid varje fakultet väljer sin egen valberedning. Beslut att rekrytera personer externt tas därmed inte av linjechefer.⁵⁹

*Det är upp till varje fakultetsstyrelse att bestämma hur val till institutionerna ska gå till och därmed har vissa institutioner en gemensam valkorporation för lärare och teknisk-administrativ personal.*⁶⁰ I övrigt styrs institutionerna på samma sätt som 2010.

6.1.2 Beslutsbefogenheter

Beslutsfattande rörande utbildning

Innan autonomireformen

Områdesstyrelserna som i lagens mening är fakultetsnämnder beslutar i alla frågor rörande utbildning på samtliga nivåer med ett undantag – rektor fattar beslut om att inrätta nya

⁵⁷ LU, Arbetsordning för Lunds universitet, 2013, s.4

⁵⁸ LU, Arbetsordning för Lunds universitet, 2013, s.13

⁵⁹ LU, Arbetsordning för Lunds universitet, 2013, s.12-14

⁶⁰ Arnrup Thorsbro, 2013, intervju

utbildningsprogram. Flera beslutsbefogenheter är delegerade till institutionsstyrelser, dekan, prefekt, studierektor eller andra befattningshavare.⁶¹

Förändringar i och med autonomireformen

*Den nyinrättade Utbildningsnämnden inrättar utbildningsprogram vilket rektor tidigare gjorde. Alla beslut i undersökningen som rör utbildning ligger därmed i handen på kollegiala organ.*⁶²

Beslutsfattande i anställningsärenden

Innan autonomireformen

Områdesstyrelserna ansvarar för att bereda anställningsärenden i enlighet med högskoleförordningen och innehar därmed de beslutsbefogenheter med lagstöd som undersöks. Områdesstyrelserna har en eller flera lärarförslagsnämnder för beredning av anställningsärenden och styrelserna utser själva ledamöter i nämnderna. Endast en av de undersökta beslutsbefogenheterna som studeras reglerades inte i högskolelagen – att inleda och avbryta rekryteringar. Områdesstyrelsen beslutar om att inleda och avbryta rekrytering av lektor. Rektor beslutar däremot om att inleda och avbryta rekrytering av professor.⁶³

Förändringar i och med autonomireformen

*Enskilda befattningshavare har något mer långtgående beslutsbefogenheter i anställningsärenden år 2013. Rektor kan fatta beslut om tillfälliga lärarförslagsnämnder. Ordförande i en lärarförslagsnämnd får även besluta att hela eller delar av ett anställningsärende ska beredas i en rekryteringskommitté. Ordföranden i lärarförslagsnämnd utser då själv ledamöterna i en beslutad rekryteringskommitté. I övrigt ansvarar fakultetsstyrelsen för beredning av anställningsärenden och om inrättande av lärarförslagsnämnd.*⁶⁴

Beslutsfattande rörande ekonomi

Områdesstyrelsen fastställer budget på områdesnivå, dvs. motsvarande fakultetsnivå, utifrån egna beslutade fördelningsprinciper år 2010. Detsamma gäller år 2013, men styrelsens namn har ändrat till fakultetsstyrelse.⁶⁵

⁶¹ LU, *Föreskrifter om Lunds universitets indelning i områden samt om ledningsorgan för dessa m.m.* 2009; Arnrup Thorsbro, 2013, intervju

⁶² LU, *Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet*, 2013, s.6

⁶³ LU, *Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet*, 2009; Arnrup Thorsbro, 2013, intervju

⁶⁴ LU, *Föreskrifter rörande anställning av lärare - Lunds universitets anställningsordning*, 2013, s.4-5

⁶⁵ LU, *Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet*, 2009; LU, *Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet*, 2013, s.7

6.1.3 Sammanfattning

Den samlade bedömningen är att Lunds universitet innan reformen kännetecknas av en stark kollegial styrning där kollegiala organ på institutionsnivå och områdesnivå innehar nästintill alla beslutsbefogenheter och där chefer väljs kollegialt. Detsamma gäller för år 2013 med förändringen att kollegiet har utökats till att omfatta alla anställda vid val till fakultetsstyrelse och dekan. Fakultetsstyrelsen innehåller även representanter för teknisk-administrativ personal som röstas fram av alla anställda. Den kollegialt valda valberedningen vid val till fakultetsstyrelse och val av dekan har utökade befogenheter att rekrytera personer externt.

Enskilda befattningshavare har något mer långtgående beslutsbefogenheter i anställningsärenden år 2013. Rektor kan fatta beslut om tillfälliga lärarförslagsnämnder. Ordförande i en lärarförslagsnämnd får även besluta att hela eller delar av ett anställningsärende ska beredas i en rekryteringskommitté.

I och med autonomireformen införs två fakultetsövergripande nämnder, Utbildningsnämnden och Forskningsnämnden, vars ordförande är rektor eller den som rektor utser. Den nyinrättade Utbildningsnämnden inrättar utbildningsprogram vilket rektor tidigare gjorde. Av de beslutsbefogenheter som undersöks har dessa två nämnder inte fått beslutsmyndighet som tidigare låg på områdesstyrelsernas bord. Att centrala kollegiala nämnder inrättas behöver alltså inte innebära att enskilda beslutsbefogenheter flyttas upp en nivå i den kollegiala beslutsstrukturen.

6.2 Örebro universitet

6.2.1 Organisation och ledning

Innan autonomireformen

Örebro universitet är indelat i åtta akademier som var och en leds av en akademichef som utses av rektor på förslag av fakultetsnämnden. Ingen styrelse eller liknande kollegialt organ finns på akademinivån.⁶⁶

Vid Örebro universitet finns tre fakultetsnämnder. Fakultetsnämnderna är kollegiala beslutsorgan enligt lag vilket även framgår av rektors beslut om ledningsorganisation. Där skrivs att fakultetsnämnderna är en del av den centrala ledningen med operativt ansvar i vissa frågor som regleras i högskoleförordningen. Rösträtt vid val till fakultetsnämnden tillfaller vetenskapligt kompetenta lärare. En valberedning med ordförande och tre ledamöter ska finnas för varje fakultetsnämnd. Rektor utser ordförande i valberedningen medan de tre ledamöterna utses av de lärare som har rösträtt till fakultetsnämnden. Ordföranden i fakultetsnämnden benämns

⁶⁶ ORU, *Rektors uppgifter Rev bilaga 2 till RB 442-2009*, 2010, s.3; ORU; Landh, 2013, intervju

dekan och utses av rektor efter val bland de röstberättigade. Det är vanligtvis, men inte nödvändigtvis, den person som har flest röster som utses till dekan. Dekan är inte chef i linjen med personalansvar, osv.⁶⁷

Förändringar i och med autonomireformen

Örebro universitet har återgått till de tidigare använda benämningarna institution och prefekt istället för akademi och akademichef. Fakultetsnämnden lämnar inte längre förslag till rektor vid utseende av prefekt. Vad som står i arbetsordningen är endast att rektor utser prefekt. Linjestyrningen på institutionsnivån har därmed ökat ytterligare.⁶⁸

Universitetsadjunkter har rösträtt och är valbara på ledamotsposten "annan person som är lämplig för uppdraget" i fakultetsnämnden.⁶⁹

Linjestyrningen vid utseende av valberedning vid val till fakultetsnämnd och utseende av dekan har ökat. Rektor utser som tidigare ordförande i valberedningen men även de tre ledamöterna på förslag av prefekterna. Det kollegiala valet av ledamöter i valberedningen har således avskaffats. Samtidigt har valberedningen fått en mer avgörande roll vid utseendet av dekan. Dekan utses av rektor på förslag av valberedningen. De lärare som väljer ledamöter till nämnden har därmed ingen möjlighet att rösta på vem som ska bli fakultetsnämndens ordförande.⁷⁰

6.2.2 Beslutsbefogenheter

Beslutsfattande rörande utbildning

Fakultetsnämnden beslutar i alla frågor rörande utbildning på samtliga nivåer både innan och efter autonomireformen. Vissa frågor vidaredelegeras av nämnden.⁷¹

Beslutsfattande i anställningsärenden

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnderna ansvarar för att bereda anställningsärenden i enlighet med högskoleförordningen och innehar därmed de beslutsbefogenheter med lagstöd som undersöks. Fakultetsnämnderna utser anställningsutskott för beredning av anställningsärenden. Endast två av de undersökta beslutsbefogenheterna som studeras reglerades inte i högskolelagen – att inleda och

⁶⁷ ORU, *Ledningsorganisation vid Örebro universitet*, 2009, s.1; ORU, *Fakultetsnämndsorganisation och valföreskrifter för mandatperioden 2010-01-01 – 2012-12-31*, 2009, s.3

⁶⁸ ORU, *Arbetsordning för Örebro universitet*, 2011, s.4

⁶⁹ ORU, *Fakultetsnämndsorganisation för mandatperioden 2013-01-01 – 2015-12-31*, 2012

⁷⁰ ORU, *Fakultetsnämndsorganisation för mandatperioden 2013-01-01 – 2015-12-31*, 2012

⁷¹ ORU, *Rektors delegation till fakultetsnämnderna*, 2010; ORU, *Rektors delegationer till fakultetsnämnderna*, 2012; Landh, 2013, intervju

avbryta rekryteringar. Vid Örebro universitet är det rektor som beslutar om att inleda och avbryta rekrytering av professor och lektor.⁷²

Förändringar i och med autonomireformen

Inga förändringar i de undersökta beslutsbefogenheterna har skett i och med autonomireformen.⁷³

Beslutsfattande rörande ekonomi

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnderna har i praktiken inga beslutsbefogenheter gällande budget för fakulteten. Nämnderna fördelar medel till utbildningsuppdrag på uppdrag av rektor men fakultetsnämnderna kan inte välja hur dessa medel ska prioriteras.⁷⁴

Efter autonomireformen

Fakultetsnämnderna har inga formella beslutsbefogenheter gällande budget för fakulteten.

Nämnderna har därmed mist beslutsmakten att fördela medel till utbildningsuppdrag, vilket i praktiken tidigare skedde på direkt uppdrag från rektor.⁷⁵

6.2.3 Sammanfattning

Vid Örebro universitet finns både innan och efter autonomireformen kollegiala organ i form av tre fakultetsnämnder. Det kollegiala styret vid Örebro universitet är svagare än vid Lunds universitet på grund av att fakultetsnämnderna saknar beslutsakt vad gäller ekonomi. Inte heller finns kollegiala organ på akademi-/institutionsnivå. Efter autonomireformen lämnar inte längre fakultetsnämnden förslag till rektor vid utseende av prefekt.

Linjestyrningen vid utseende av valberedning vid val till fakultetsnämnd och utseende av dekan har ökat i och med autonomireformen. Det kollegiala valet av ledamöter i valberedningen har avskaffats och de utses istället av rektor. Samtidigt har valberedningen fått en mer avgörande roll vid utseendet av dekan i och med att dekan utses av rektor på förslag av valberedningen. I övrigt beslutar fakultetsnämnden vid båda tidpunkter om alla frågor rörande utbildning på samtliga nivåer, samt innehar alla de beslutsbefogenheter i anställningsärenden i undersökningen som tidigare hade lagstöd. Universitetsadjunkter har rösträtt och är valbara på ledamots-posten "annan person som är lämplig för uppdraget" i fakultetsnämnden.

⁷² ORU, *Rektors uppgifter*, 2010; ORU, *Anställningsordning vid Örebro universitet*, 2010

⁷³ ORU, *Rektors delegationer till fakultetsnämnderna*, 2012; ORU, *Rektors uppgifter*, 2012

⁷⁴ Landh, 2013, intervju

⁷⁵ Landh, 2013, intervju

6.3 Linnéuniversitetet

6.3.1 Organisation och ledning

Innan autonomireformen

Linnéuniversitetet är indelat i fyra fakulteter som alla har en fakultetsnämnd. Lärare med vetenskaplig kompetens väljer ledamöter till nämnden. De väljer också ordförande för nämnden som sedan utses av rektor. Ordförande benämns dekan och är i viss mån chef i linjen. Valberedning inför val till fakultetsnämnd utses av fakultetsstyrelsen, i praktiken oftast av dekan per delegation.⁷⁶

Universitetet är vidare indelat i tolv institutioner som tillhör någon av fakulteterna. Institutionsstyrelsen utgör tillsammans med prefekten ledningen för en institution. Det finns två olika valkorporationer vid val till institutionsstyrelse – lärare och teknisk-administrativ personal. Rösträtt inom korporation för lärare tillfaller alla anställda lärare vid institutionen. Prefekt är chef i linjen och ordförande i institutionsstyrelsen. Prefekt utses av rektor efter hörande av institutionens anställda enligt beslutsordningen. Det sker genom samråd med representanter för berörda anställda och studenter samt med personalorganisationerna. Fram till och med hösten 2009 genomfördes val till förslag av prefekt.⁷⁷

Förändringar i och med autonomireformen

Från och med den 1 januari 2013 har Linnéuniversitetet en ny organisation med fem fakulteter och 34 institutioner. Institutionerna är därmed avsevärt fler och mindre än tidigare. *Linjestyrningen på institutionsnivå har ökat.* Institutionerna styrs enbart av en prefekt i och med att institutionsstyrelserna har avskaffats. Prefekt utses numera av dekan efter samråd med studenter och anställda.⁷⁸

Fakultetsnämnderna har bytt namn till fakultetsstyrelser. *Vilka som tillhör kollegiet har utökats till att omfatta alla anställda i och med att alla kategorier anställda är röstberättigade och valbara till fakultetsnämnden.*⁷⁹

Linjestyrningen har ökat vid val till fakultetsstyrelse. Rektor utser valberedning på förslag av berörda institutioner, dvs. på förslag av prefekterna som leder institutionens verksamhet. *Val av dekan har ersatts med ett samrådsförfarande.* Dekan utses av rektor i samråd med anställda vid

⁷⁶ LNU, *Beslutsordning Linnéuniversitetet*, 2009, s.3; Sundström, 2013, intervju

⁷⁷ LNU, *Instruktioner för institutionsstyrelser*, 2009; LNU, *Beslutsordning Linnéuniversitetet*, 2009; Sundström, 2013, intervju

⁷⁸ Sundström, 2013, intervju

⁷⁹ LNU, *Lokala regler för val till fakultetsstyrelser*, 2012; Sundström, 2013, intervju

fakulteten enligt universitetets lokala regler för val till fakultetsstyrelser. Samrådsgruppen består av personer som föreslagits av prefekten och som rektor själv har utsett.⁸⁰

6.3.2 Beslutsbefogenheter

Beslutsfattande rörande utbildning

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnderna beslutar i nästan alla undersökningens frågor angående utbildning på samtliga nivåer. Undantagen är att institutionsstyrelsen beslutar om att inrätta och avveckla kurser samt att universitetsstyrelsen beslutar om att inrätta och avveckla utbildningsprogram. Flera beslutsbefogenheter angående utbildning på forskarnivå delegeras vidare till dekan.⁸¹

Förändringar i och med autonomireformen

Linjestyrningen har ökat i och med att enskilda chefer, framför allt dekan, fattar beslut i majoriteten av de undersökta frågorna på delegation direkt av rektor. Dekan beslutar om kursplaner för nya kurser på grundnivå och avancerad nivå. Prefekt beslutar om att revidera befintliga kursplaner samt om att inrätta och avveckla kurser. Vad gäller utbildning på forskarnivå beslutar dekan om att anta sökande till forskarutbildning, om krav på särskild behörighet och bedömningsgrunder vid antagning till utbildningen. Dekan utser också handledare, opponent och betygsnämnd.⁸²

Beslutsfattande i anställningsärenden

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnderna har en eller flera anställningsnämnder där anställningsärenden bereds. Fakultetsnämnden utser ledamöterna i dessa nämnder. Fakultetsnämnderna eller anställningsnämnden har alla de beslutsbefogenheter i anställningsärenden som regleras i högskoleförordningen med ett eventuellt undantag. Det framgår inte tydligt av delegationsordningen om fakultetsnämnden föreslår den sökande som främst bör komma i fråga för anställning av professor. Vidare beslutar rektor om att inleda rekrytering av professor och fakultetsnämnden beslutar om att inleda rekrytering av lektor.⁸³

Förändringar i och med autonomireformen

Linjestyrningen av beredningen av anställningsärenden har ökat. Dekan beslutar på direkt delegation av rektor om beredningsförfarande vid anställningsärenden utifrån anställningsordningen. Varje fakultetsstyrelse har fortfarande en anställningsnämnd och ledamöterna i den

⁸⁰ LNU, *Lokala regler för val till fakultetsstyrelser*, 2012, s.3-4; Sundström, 2013, intervju

⁸¹ LNU, *Beslutsordning Linnéuniversitetet*, 2009, s.2-4; Sundström, 2013, intervju

⁸² LNU, *Rektors besluts- och delegationsordning*, 2013, s.6-7; Sundström, 2013, intervju

⁸³ LNU, *Rektors delegationsordning*, 2010; Sundström, 2013, intervju

utses av fakultetsstyrelsen men *flera av fakultetsnämndens tidigare beslutsbefogenheter har delegerats direkt från rektor till dekan*. Det gäller beslut om ämnesområdet vid anställning av lektor samt att både vad gäller anställning av professor och lektor besluta om behörighetskrav och bedömningsgrunder som ska användas och hur de ska vägas emot varandra. Dekan får även på direkt delegation av rektor inleda och avbryta rekrytering av professor eller lektor, något som rektor tidigare gjorde vad gäller professor och fakultetsnämnden gjorde vad gäller lektor.⁸⁴

Beslutsfattande rörande ekonomi

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnden beslutar om fördelning av anslagsmedel för utbildning på alla nivåer samt för forskning inom de ramar och riktlinjer som universitetsstyrelsen har beslutat om. Fakultetsnämnden kan inom dessa ramar välja vad den vill prioritera.⁸⁵

Efter autonomireformen

Fakultetsstyrelsen fördelar medel på samma sätt som 2010. Frågorna om ekonomi i undersökningen begränsades till att röra fakultetsnämnder eller motsvarande. *Värt att notera är ändå att institutionsstyrelsen inte längre beslutar om institutionens övergripande interna budgetramar*. I och med att institutionsstyrelserna avskaffas tas inga ekonomiska beslut på institutionsnivå av kollegiala organ.⁸⁶

6.3.3 Sammanfattning

Linnéuniversitetet har ändrat sin indelning i fakulteter och institutioner från fyra fakulteter och tolv institutioner år 2010, till fem fakulteter och 34 institutioner år 2013. År 2010 sker det kollegiala beslutsfattandet på två nivåer i och med att det finns både fakultetsnämnder och institutionsstyrelser. Båda dessa kollegiala organ fördelar medel inom sitt ansvarsområde. Linnéuniversitetet har därmed en jämförelsevis stark kollegial organisation liknande Lunds universitet undantaget att prefekt inte utses genom val.

Från och med år 2013 styrs inte längre institutionerna kollegialt utan enbart av en prefekt. Vidare har linjestyrningen ökat i och med att enskilda chefer, framför allt dekan, fattar beslut i majoriteten av de undersökta frågorna gällande utbildning på delegation direkt av rektor. Även linjestyrningen av beredningen av anställningsärenden har ökat. Dekan beslutar på direkt delegation av rektor om beredningsförfarande vid anställningsärenden utifrån anställningsordningen och flera av fakultetsnämndens beslutsbefogenheter har delegerats direkt till dekan

⁸⁴ LNU, *Rektors besluts- och delegationsordning*, 2013, s.6-7; LNU, *Anställningsordning för anställning av lärare vid Linnéuniversitetet*, 2012; Sundström, 2013, intervju

⁸⁵ LNU, *Beslutsordning Linnéuniversitetet*, 2009, s.4-5; Sundström, 2013, intervju

⁸⁶ LNU, *Rektors besluts- och delegationsordning*, 2013, s.6; LNU, *Beslutsordning Linnéuniversitetet*, 2009, s.5; Sundström, 2013, intervju

från rektor. Sammantaget framträder en bild där beslutsmyndighet har förflyttats till framförallt dekan på bekostnad av de kollegiala organens beslutsmandat. Val av dekan har dessutom ersatts med ett samrådsförfarande. Linjestyrningen har även ökat vid val till fakultetsstyrelse genom att rektor utser valberedningen.

6.4 Malmö högskola

6.4.1 Organisation och ledning

Innan autonomireformen

Vid Malmö högskola finns fem fakulteter. För varje fakultet finns en fakultetsstyrelse med underliggande nämnder som bereder ärenden och har beslutsmyndighet i vissa frågor. Exempel på sådana nämnder som har delvis olika namn är utbildningsnämnden och forsknings-/forskarutbildningsnämnden. Fakultetsstyrelsen utses genom val enligt lag och förordning. Till fakultetsstyrelsen väljs även externa representanter från det omgivande samhället. Av dem utser rektor en till att vara fakultetsstyrelsens ordförande. Att ha en extern ordförande är speciellt för Malmö högskola av de totalt tio lärosäten som jag har undersökt. De röstberättigade röstar på vem de vill se som extern ordförande för fakultetsstyrelsen.⁸⁷

Ordföranden för fakultetsstyrelsen är inte linjeförman. Förman för en fakultet heter dekan och utses av rektor. Enligt Malmö högskolas delegations- och beredningsordning bereder fakultetsstyrelsen frågan om utseende av dekan. Som exempel kan ges att vid fakulteten Hälsa och Samhälle utser fakultetsstyrelsen ledamöter till en rekryteringsgrupp som leds av personalchefen inför tillsättning av dekan. Inget kollegialt val eller liknande tillämpas vid utseende av dekan.⁸⁸

Verksamheten vid högskolan bedrivs vid institutioner som leds av en prefekt som utses av rektor. Institutionerna styrs således inte kollegialt.⁸⁹

Förändringar i och med autonomireformen

Rösträtt vid val till fakultetsstyrelse omfattar alla anställda inom fakultetsstyrelsens ansvarsområde. Vidare har linjestyrningen på fakultetsnivå ökat i och med att fakultetsstyrelsen till största del har en rådgivande roll. Fakultetsstyrelsen har vissa specificerade beslutsmandat men uppges i övrigt vara rådgivande till dekan enligt arbetsordningen. Fakultetsstyrelsens tidigare nämnder har även de en förändrad roll där den rådgivande funktionen betonas. Varje fakultet har en utbildningsnämnd och en forsknings- och forskarutbildningsnämnd som är rådgivande till

⁸⁷ MAH, *Malmö högskolas delegations- och beredningsordning*, 2010, s.11; Jonsson, 2013, intervju

⁸⁸ MAH, *Malmö högskolas delegations- och beredningsordning*, 2010, s.11; Jonsson, 2013, intervju

⁸⁹ MAH, *Malmö högskolas delegations- och beredningsordning*, 2010

dekan, eller till fakultetsstyrelsen om ärendet ligger inom fakultetsstyrelsens beslutsmandat. Det är därmed inte primärt fakultetsstyrelsens organ.⁹⁰

Dekan utses efter genomförande av beslutad rekryteringsprocess. Jag har inte kunnat hitta den nya beslutade rekryteringsprocessen och det är oklart om det finns någon sådan än. *Vad som framgår är ändå att fakultetsstyrelsens beredande roll att utse dekan har strukits ur arbetsordningen vilket är att tolka som en försvagning av kollegiets formella möjlighet att påverka utseende av dekan.*⁹¹

6.4.2 Beslutsbefogenheter

Beslutsfattande rörande utbildning

Innan autonomireformen

Fakultetsstyrelsen beslutar om de flesta frågor på grundnivå och avancerad nivå som att fastställa och revidera kursplaner, inrätta och avvecklar kurser samt fastställa och revidera utbildningsplaner. Universitetsstyrelsen inrättar och avvecklar utbildningsprogram. På forskarutbildningsnivå innehar fakultetsstyrelsen alla undersökningens beslutsbefogenheter i enlighet med lag och förordning. Flera av dessa beslutsbefogenheter är delegerade till forskningsnämnden eller liknande organ.⁹²

Förändringar i och med autonomireformen

*Utbildning och forskning, sett till de beslutsbefogenheter som undersöks här, är i princip helt linjestyrd vid Malmö högskola. Den enda beslutsbefogenheten i undersökningen som fakultetsstyrelsen har fått behålla är att fastställa allmän studieplan för forskarutbildningen. I övrigt beslutar dekan eller den dekan utser i frågorna om utbildning på samtliga tre nivåer som fakultetsstyrelsen tidigare beslutade om.*⁹³

Beslutsfattande i anställningsärenden

Innan autonomireformen

Fakultetsstyrelsen eller dess anställningsnämnd bereder med vissa undantag anställningsärenden. Rektor beslutar om att inleda eller avbryta rekrytering av professor. Av anställningsordningen, som enligt uppgift ska ha gällt under 2010, framgår att rektor även beslutar om anställningsprofil för professor. Det är anmärkningsvärt då anställningsprofilen innehåller ämnesområdet, behörighetskrav och bedömningsgrunder samt avvägningen mellan dessa. Dessa

⁹⁰ MAH, *Arbetsordning för Malmö högskola*, 2013, s.5

⁹¹ MAH, *Arbetsordning för Malmö högskola*, 2013; Gertsson, 2013, intervju

⁹² MAH, *Malmö högskolas delegations- och beredningsordning*, 2010

⁹³ MAH, *Uppdrag och ansvarsområde för fakultetsstyrelse vid Malmö högskola*, 2012; Jonsson, 2013, intervju

beslutsbefogenheter ska enligt högskoleförordningen beslutas av fakultetsnämnden vid den här tidpunkten.⁹⁴

Förändringar i och med autonomireformen

*Linjestyrningen vid anställningsärenden har ökat. Anställningsnämnden är rådgivande till dekanus och inte längre en nämnd under fakultetsstyrelsen. Fakultetsstyrelsen har inga uttalade beslutsbefogenheter vad gäller anställningsärenden alls. Fakulteten ska besluta om sammansättning av anställningsnämnden samt om bedömningsgrunder, behörighetskrav och inhämtande av sakkunnigutlåtanden vid rekrytering av lektor och professor. Med fakulteten menas dekan eftersom denne beslutar om fakultetens verksamhet om inte annat anges. Det framgår inte tydligt av anställningsordningen vem som ska ange ämnesområdet eller vem som ska föreslå den sökande som främst bör komma i fråga för anställning. Det betyder att fakultetsstyrelsen inte har dessa beslutsbefogenheter, om inte dekan beslutar annat.*⁹⁵

Beslutsfattande rörande ekonomi

Innan autonomireformen

Fakultetsstyrelsen ansvarar för fastställande av verksamhetsplan samt budgeten inom fakulteten inom de ramar som har getts av högskolestyrelsen. Inom dessa ramar kan fakultetsstyrelsen göra egna prioriteringar i budgeten.⁹⁶

Efter autonomireformen

*Fakultetsstyrelsen har inga beslutsbefogenheter kopplat till ekonomi utan dekan fastställer budget för fakulteten.*⁹⁷

6.4.3 Sammanfattning

Vid Malmö högskola finns kollegiala organ på fakultetsnivå i form av fakultetsstyrelser. Speciellt för högskolans fakultetsstyrelser är att ordföranden är extern. Rösträtt vid val till fakultetsstyrelse omfattar efter autonomireformen alla anställda inom fakultetsstyrelsens ansvarsområde.

Flera förändringar har bidragit till en minskning av det kollegiala styret vid högskolan till förmån för dekan som utses av rektor efter en rekryteringsprocess, dvs. ej genom val eller liknande. Linjestyrningen på fakultetsnivån har ökat markant i och med att fakultetsstyrelsen framför allt har en rådgivande roll. Fakultetsstyrelsen har vissa specificerade beslutsbefogenheter men uppges i övrigt vara rådgivande till dekan enligt arbetsordningen. Utbildning

⁹⁴ Jonsson, 2013, intervju; *Anställningsordning för lärare vid Malmö högskola*, 2003

⁹⁵ MAH, *Riktlinjer för rekrytering Malmö högskola*, 2013

⁹⁶ MAH, *Malmö högskolas delegations- och beredningsordning*, 2010, s.7; Gertsson, 2013

⁹⁷ Gertsson, 2013

och forskning, sett till de beslutsbefogenheter som undersöks här, är i princip helt linjestyrd. Vidare har fakultetsstyrelsen inte längre befogenhet att fatta beslut om budget för fakulteten år 2013 utan även det gör dekan.

Linjestyrningen vid anställningsärenden har ökat. Fakultetsstyrelsen har inga uttalade beslutsbefogenheter vad gäller anställningsärenden alls. Anställningsnämnden är rådgivande till dekan och inte längre en nämnd under fakultetsstyrelsen. Fakultetsstyrelsens tidigare nämnder för utbildning och forskning har även de en förändrad roll där den rådgivande funktionen till dekan betonas.

6.5 Södertörns högskola

6.5.1 Organisation och ledning

Södertörns högskola genomförde en omorganisering i mitten av 2010. En fakultetsnämnd för samtliga forskningsområden ersatte då de tre tidigare utbildnings- och forskningsnämnderna. Jämförelsen i denna undersökning görs hösten 2010 med hösten 2013, dvs. då det fanns en fakultetsnämnd.⁹⁸

Innan autonomireformen

Det finns en fakultetsnämnd vid Södertörns högskola som väljs i enlighet med lag och förordning. En valberedning tillsätts av avgående nämnd eller av rektor om det inte finns en avgående nämnd. Valsedeln utformas så att de röstberättigade lärarna även kan ange förslag till ordförande och vice ordförande. Beslut om ordförande fattas av rektor efter hörande av kandidaterna. I och med denna utseendeprocess har rektor större möjligheter att välja ordförande jämfört med om förslag på ordförande röstras fram. Fakultetsnämndsordförande är inte chef i linjen.⁹⁹

Södertörns högskola består av sex institutioner. Chef för institutionen är prefekt som utses av rektor. Tjänsten som prefekt utlyses. Det är inget val av prefekt men någon form av hörandeprocess. Vid varje institution finns en kollegialt vald institutionsstyrelse. Separata val sker för lärare inkl. forskare och teknisk-administrativ personal.¹⁰⁰

Förändringar i och med autonomireformen

Rösträtten vid val till fakultetsnämnd har utökats till att gälla alla som har anställning som lärare vid högskolan oavsett om man har vetenskaplig kompetens eller inte.

⁹⁸ SÖH, Södertörns högskola - Årsredovisning 2010, 2010, s.27

⁹⁹ SÖH, Fastställande av valordning, 2010

¹⁰⁰ Degerholm Langsmo, 2013, intervju

Linjestyrningen vid val till fakultetsnämnden har ökat i och med att rektor utser valberedning.

Valberedningen har stort inflytande över vilka som föreslås och därefter väljs. Den som bestämmer vilka som får ingå i valberedningen, dvs. numera rektor, har därmed möjlighet att avgöra inriktningen på förslaget.

Utseendet av ordförande för fakultetsnämnden liknar numera ett val. Vid röstning på ledamöter till fakultetsnämnden kan man även rösta på ordförande. Den som väljs av kollegiet är i större utsträckning kollegiets ledare jämfört med tidigare då rektor valde någon utifrån flera föreslagna kandidater. Det är att betrakta som en förstärkning av det kollegiala ledarskapet. Denna förstärkning motverkas delvis av att förslag på ordförande tas fram av en valberedning som numer utses av rektor.¹⁰¹

I övrigt har antalet institutioner minskat till fyra. De kollegiala organen vid institutionerna har bytt namn till institutionsnämnd.¹⁰²

6.5.2 Beslutsbefogenheter

Beslutsfattande rörande utbildning

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnden eller i enstaka fall institutionsstyrelsen innehar alla beslutsbefogenheter kopplat till utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå.¹⁰³

Förändringar i och med autonomireformen

Några beslutsbefogenheter har delegerats från rektor till prefekt som är en chef i linjen. Det gäller att inrätta och avveckla kurser på grundnivå och avancerad nivå samt att utse handledare till doktorand som genomgår forskarutbildning.¹⁰⁴

Beslutsfattande i anställningsärenden

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnden innehar alla beslutsbefogenheter enligt lag och förordning. Jag har inte kunnat hitta vem som beslutar om att inleda och avbryta rekrytering av professor eller lektor. Nämnden har två utskott som bereder anställningsärenden.¹⁰⁵

¹⁰¹ SÖH, *Valordning val av ledamöter till fakultetsnämnd*, 2013

¹⁰² SÖH, *Rektors delegation till institutionsnämnder*, 2013, s.1

¹⁰³ Degerholm Langsmo, intervju, 2013

¹⁰⁴ SÖH, *Rektors delegation till institutionsnämnder*, 2013, s.1; SÖH, *Beslut om delegation till fakultetsnämnd*, 2013, s.2; Degerholm Langsmo, intervju, 2013

¹⁰⁵ SÖH, *Fastställande av delegationsordning till fakultetsnämnden*, 2010

Förändringar i och med autonomireformen

Linjestyrningen vid beredningen av anställningsärenden har ökat vid högskolan. Istället för anställningsutskott till fakultetsnämnden finns två så kallade rekryteringskommittéer. Rekryteringskommittéerna ligger organisatoriskt under rektor vilket är en ökning av linjestyrningen. Rektor utser de som sitter i kommittéerna på förslag av fakultetsnämnden. Fakultetsnämnden har inga av de beslutsbefogenheter som den tidigare hade i fråga om anställningsärenden. Rektor beslutar om ämnesområde, behörighetskrav och bedömningsgrunder vid rekrytering av professor. Rekryteringskommittéen har samma beslutsmyndighet vad gäller rekrytering av lektor. Rekryteringskommittén fattar beslut efter förslag från prefekt i samråd med avdelningsföreståndare om vilka som ska vara sakkunniga både vad gäller professor och lektor. Kommittén föreslår den eller de sökande som främst bör komma i fråga för anställning och ordningen mellan dem.¹⁰⁶

Beslutsfattande rörande ekonomi

Innan autonomireformen

Fakultetsnämnden fattar beslut om fördelning av utbildningsanslaget till institutionerna utifrån rektors beslut om resursfördelning och fördelar medel till forskarutbildning utifrån högskolans strategier. Utifrån dessa ramar fördelar fakultetsnämnden därmed medel utifrån egna prioriteringar.¹⁰⁷

Efter autonomireformen

Fakultetsnämnden har inte längre någon ekonomisk beslutsmyndighet. Rektor beslutar istället om fördelning av medel till verksamheten vid institutionerna.¹⁰⁸

6.5.3 Sammanfattning

Vid Södertörns högskola sker det kollegiala beslutsfattandet både innan och efter autonomireformen på två nivåer, institutions- och fakultetsnivå, liknande Lunds universitets organisation. Flera förändringar inom undersökningens alla områden har bidragit till en ökad linjestyrning vid högskolan. Linjestyrningen vid val till fakultetsnämnden har ökat i och med att rektor utser valberedning. Samtidigt föregås numera utseendet av ordförande för fakultetsnämnden av ett val vilket är att betrakta som en förstärkning av det kollegiala ledarskapet. En förstärkning av det kollegiala ledarskapet motverkas delvis av att förslag på ordförande tas fram av en valberedning som numer utses av rektor. Rösträtten vid val till fakultetsnämnd har utökats till att gälla alla som har anställning som lärare vid högskolan.

¹⁰⁶ SÖH, *Anställningsordning för Södertörns högskola*, 2013, s.7

¹⁰⁷ SÖH, *Fastställande av delegationsordning till fakultetsnämnden*, 2010

¹⁰⁸ SÖH, *Besluts- och delegationsordning för Södertörns högskola*, 2012, s.7

Vidare har några beslutsbefogenheter gällande utbildning – att inrätta och avveckla kurser på grundnivå och avancerad nivå samt att utse handledare till doktorand – överförts från kollegiala organ till prefekt som är en chef i linjen. Linjestyrningen har även ökat vid beredningen av anställningsärenden. Istället för anställningsutskott till fakultetsnämnden finns två så kallade rekryteringskommittéer som organisatoriskt ligger under rektor. Fakultetsnämnden har inga av de beslutsbefogenheter som den tidigare hade i fråga om anställningsärenden. Fakultetsnämnden har heller inte längre någon ekonomisk beslutsmyndighet. Södertörns högskola har efter autonomireformen därmed en försvagad kollegial beslutsmyndighet.

7 Empirisk analys – en samlad bedömning

I detta avsnitt vägs mina resultat från min tidigare uppsats ihop med de resultat som presenteras i denna undersökning.

7.1 Fler kategorier anställda har rösträtt

Den första förändringen rör rösträttsregler vid val till kollegiala organ. Vid samtliga lärosäten i denna undersökning och i min tidigare uppsats har rösträtten vid val till fakultetsnämnd eller motsvarande utökats till att omfatta fler kategorier av anställda än vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta lärare. Vid Uppsala universitet och Högskolan Dalarna har rösträtten vid val till fakultetsnämnd och Utbildnings- och Forskningsnämnden utökats till att gälla även verksamma forskare.¹⁰⁹ Vid Örebro universitet har universitetsadjunkter numera rösträtt och är valbara på ledamotsposten ”annan person som är lämplig för uppdraget” i fakultetsnämnden. Vid Stockholms universitet, Luleå tekniska universitet och Södertörns högskola har rösträtten utökats till att gälla alla som har anställning som lärare vid högskolan oavsett om man har vetenskaplig kompetens eller inte.¹¹⁰ Dessa lärare kan eventuellt anses tillhöra professionen vid lärosätet. De har alldeles säkert en stor kunskap om framför allt utbildning på grundnivå och avancerad nivå, men det är inte självklart att lärare som inte har disputerat eller har motsvarande vetenskapliga kompetens är lämpliga att bedöma vilka som ska fatta beslut rörande forskarutbildning.

Vid övriga fyra lärosäten – Göteborgs universitet, Lunds universitet, Linnéuniversitetet och Malmö högskola – omfattar rösträtten alla anställda vid val till fakultetsnämnd eller motsvarande.¹¹¹ Teknisk-administrativ personal har således rösträtt vid dessa lärosäten. Teknisk-administrativ personal tillhör varken professionen forskare eller lärare och saknar i de flesta fall vetenskaplig kompetens. Det är därför ytterst tveksamt om teknisk-administrativ personal principiellt sett bör rösta tillsammans med lärare på representanter till fakultetsnämnder med

¹⁰⁹ Sundberg, 2013, s.23 och s.36

¹¹⁰ Sundberg, 2013, s.26 och s.33

¹¹¹ Sundberg, 2013, s.30

ansvar för forskarutbildning, vilket innebär att göra en bedömning av vilka som är mest kompetenta att fatta vetenskapligt grundade beslut. Jag motsäger mig därmed inte att teknisk-administrativ personal har mycket att tillföra för en välfungerande forskning och forskarutbildning, tvärtom. Det jag ifrågasätter är att de nya rösträttsreglerna indikerar att principer om medarbetarinflytande successivt ersätter principen om kollegial styrning som grundbult vid svenska universitet och högskolor. Givet de beslutsbefogenheter som undersöks vad gäller forskarutbildning menar jag att det inte är en rättighet som anställd vid ett universitet att få vara med och fatta beslut om inriktningen för forskning och forskarutbildning. Var, om inte vid universitet och högskolor, ska vetenskapliga meriter och vetenskapliga argument vara avgörande för beslut om inriktning för verksamheten?

I sammanhanget vill jag lyfta en del ur arbetsordningen vid Lunds universitet. Där står att:

*Röst- och nomineringsberättigade vid val av företrädare för vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta lärare till fakultetsstyrelser är anställda vid Lunds universitet (...)*¹¹²

Vad som sägs i arbetsordningen är att vilka som är företrädare för vetenskapligt kompetenta lärare beslutas vid Lunds universitet av alla anställda gemensamt, vilket är att tolka som en självmotsägelse. De valda personerna är rimligtvis inte företrädare för just de vetenskapligt kompetenta lärarna. Jag utgår då ifrån att begreppet företrädare innebär att de som ska företrädas är de som utser sina företrädare. Att rösta på företrädare för vetenskapligt kompetenta lärare innebär dessutom att göra en bedömning av vilka som är mest kompetenta att fatta vetenskapligt grundade beslut. Det i sig själv motiverar att den som röstar bör ha vetenskaplig kompetens. Exemplet från Lunds universitet visar att det finns en del principiella oklarheter kring den nya typen av rösträttsregler vid val till fakultetsnämnd och motsvarande kollegiala organ.

7.2 Ökad linjestyrning vid utseendet av kollegiets ledare

Den andra stora förändringen är att linjestyrningen vid utseende av kollegiets ledare, både nämnder och chefer, har ökat vid alla lärosäten undantaget Uppsala universitet och Lunds universitet. Vid Stockholms universitet ska valberedningens förslag till dekan lämnas i samråd med rektor och vid Göteborgs universitet ska valberedningen samråda med rektor innan förslag till dekan läggs fram inför val. Samråd fanns vid dessa två lärosäten inte som formella krav innan autonomireformen. Vidare finns möjlighet att externrekrytera dekan vid Göteborgs universitet och då kan rektor besluta om dispens från valförfarande.¹¹³ Vid Lunds universitet har istället den

¹¹² LU, *Arbetsordning för Lunds universitet*, 2013, s.13

¹¹³ Sundberg, 2013, s.25 och s.30

kollegialt valda valberedningen vid val till fakultetsstyrelse och val av dekan fått utökade befogenheter att rekrytera personer externt. Beslut om externrekrytering tas därmed inte av rektor.

Vid Linnéuniversitetet har val av dekan ersatts med ett samrådsförfarande. Linjestyrningen har även ökat vid val till fakultetsnämnd genom att rektor utser valberedningen, något som även införts vid Södertörns högskola. Vid Örebro universitet har det kollegiala valet av ledamöter i valberedningen avskaffats och de utses även där av rektor. Samtidigt har valberedningen fått en mer avgörande roll vid utseendet av dekan i och med att dekan utses av rektor på förslag av valberedningen. Fakultetsnämnden lämnar heller inte förslag till rektor vid utseende av prefekt år 2013 vilket nämnderna hade i uppdrag att göra år 2010.

Vid Luleå tekniska universitet utser rektor de externa representanterna i fakultetsnämnden vilka tidigare valdes av lärarna. En annan nyhet är att rektor fastställer en kravprofil för uppdraget som ordförande. De röstberättigade får i samband med valet till fakultetsnämnd möjlighet att avge en intresseyttring, istället för en röst, på vem de vill se som ordförande. Ordvalet intresseyttring markerar att det inte är ett val det handlar om.¹¹⁴

Vid Högskolan Dalarna utser år 2012 rektor de kollegiala nämndernas ordförande efter *hörande* av nämnden vilket tidigare gjordes efter förslag av lärarna.¹¹⁵ Vid Malmö högskola utser rektor dekan efter en rekryteringsprocess, dvs. ej genom val eller liknande.

I och med autonomireformen har det på åtta av tio undersökta lärosäten skett en förskjutning i olika hög grad från tidigare ordning då ledare för kollegiala organ valdes underifrån enligt principen "främst bland likar" och formellt utsågs av rektor. Kollegiets ledare utses nu i större utsträckning med ökad inblandning av rektor och andra linjechefer.

7.3 Minskad beslutsmyndighet till kollegiala organ

Den tredje betydande förändringen både i denna undersökning och i min tidigare uppsats är att kollegial beslutsmyndighet har minskat. Flera kollegiala organ har blivit rådgivande och fler beslutsbefogenheter delegeras direkt till ordföranden för ett kollegialt organ eller till en linjechef direkt från rektor. Vid Luleå tekniska universitet har fakultetsnämnder blivit rådgivande och vid Malmö högskola har fakultetsstyrelserna en nästan enbart rådgivande roll till dekan. Vid Göte-

¹¹⁴ Sundberg, 2013, s.33

¹¹⁵ Sundberg, 2013, s.36

borgs universitet har institutionsstyrelser ersatts av institutionsråd och vid Linnéuniversitetet har institutionsstyrelserna avskaffats och institutionerna styrs numera enbart av prefekt.¹¹⁶

7.3.1 Beslutsfattande rörande utbildning

På de följande sidorna visas tabeller över vem som hade beslutsbefogenheter gällande utbildning på grundnivå och avancerad nivå, respektive forskarutbildningsnivå innan och efter autonomireformen. Varje kolumn visar ett lärosäte. Röda celler markerar att beslutsmakten tillhör ett kollegialt organ och vita celler markerar att det är en chef i linjen som har beslutsakt i frågan på direkt delegation av rektor. De kollegiala organen kan i de flesta fall delegera vidare beslutsmakten. De organ eller befattningshavare som står i en cell är de som vid intervjuer eller vid läsning av arbetsordningar har angetts som beslutsfattare. Fler vidaredelegeringar är möjliga. Informationen i en cell ger därför inte en fullständig bild av hur delegationsvägen ser ut. De celler som är ljusare röda markerar att graden av kollegial beslutsakt är något längre än då cellen är rödmarkerad. Det kan, som vid Högskolan Dalarna, bero på att det inte förekommer val till organet utan vilka som ingår beslutas av rektor. De gråa tomma cellerna visar att informationen om vem som beslutar inte har kunnat hittas.

¹¹⁶ Sundberg, 2013, s.30 och s.33

	LUNDS UNIVERSITET	ÖREBRO UNIVERSITET	SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA	MALMÖ HÖGSKOLA	LINNÉ- UNIVERSITETET
Fastställa kursplan	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE /annat särskilt organ	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE/ UTBILDNINGSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE
Revidera kursplan	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE /annat särskilt organ	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSSTYRELSE/ UTBILDNINGSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE
Inrätta kurs	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE/ UTBILDNINGSNÄMND	INSTITUTIONSSTYRELSE
Avveckla kurs	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE/ UTBILDNINGSNÄMND	INSTITUTIONSSTYRELSE
Fastställa utbildningsplan	OMRÅDESSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND
Revidera utbildningsplan	OMRÅDESSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND
Inrätta utbildningsprogram	REKTOR	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	UNIVERSITETSSTYRELSE	UNIVERSITETSSTYRELSE
Avveckla utbildningsprogram	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	UNIVERSITETSSTYRELSE	UNIVERSITETSSTYRELSE

Tabell 1. Vem som beslutar i olika frågor på grundnivå och avancerad nivå år 2010 innan autonomireformen.

	LUNDS UNIVERSITET	ÖREBRO UNIVERSITET	SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA	MALMÖ HÖGSKOLA	LINNÉ- UNIVERSITETET
Fastställa kursplan	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE/ annat särskilt organ	FAKULTETSNÄMND	INSTITUTIONSNÄMND	DEKAN/PREFEKT	DEKAN
Revidera kursplan	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE/ annat särskilt organ	FAKULTETSNÄMND	INSTITUTIONSNÄMND	DEKAN/(PREFEKT)	PREFEKT
Inrätta kurs	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	PREFEKT	DEKAN/(PREFEKT)	PREFEKT
Avveckla kurs	OMRÅDESSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	PREFEKT	DEKAN/PREFEKT	PREFEKT
Fastställa utbildningsplan	OMRÅDESSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	DEKAN	FAKULTETSSTYRELSE
Revidera utbildningsplan	OMRÅDESSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	DEKAN	FAKULTETSSTYRELSE
Inrätta utbildningsprogram	UTBILDNINGSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	REKTOR	UNIVERSITETSSTYRELSE
Avveckla utbildningsprogram	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	REKTOR	UNIVERSITETSSTYRELSE

Tabell 2. Vem som beslutar i olika frågor på grundnivå och avancerad nivå år 2013 efter autonomireformen.

	UPPSALA UNIVERSITET	STOCKHOLMS UNIVERSITET	GÖTEBORGS UNIVERSITETU	LULEÅ TEKNISKA UNIVERSITET	HÖGSKOLAN DALARNA
Fastställa kursplan	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	PREFEKT	AKADEMINÄMND
Revidera kursplan	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	PREFEKT	AKADEMINÄMND
Inrätta kurs	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	REKTOR	AKADEMINÄMND
Avveckla kurs	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	REKTOR	AVDELNINGSCHEF
Fastställa utbildningsplan	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	UTBILDNINGS- och FORSKNINGSNÄMNDEN
Revidera utbildningsplan	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ DEKAN	UTBILDNINGS- och FORSKNINGSNÄMNDEN
Inrätta utbildningsprogram	REKTOR	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	REKTOR	REKTOR
Avveckla utbildningsprogram	REKTOR	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	REKTOR	REKTOR

Tabell 3. Vem som beslutar i olika frågor på grundnivå och avancerad nivå år 2010 innan autonomireformen.

	UPPSALA UNIVERSITET	STOCKHOLMS UNIVERSITET	GÖTEBORGS UNIVERSITET	LULEÅ TEKNISKA UNIVERSITET	HÖGSKOLAN DALARNA
Fastställa kursplan	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	PREFEKT	PREFEKT	AKADEMICHEF
Revidera kursplan	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	PREFEKT	PREFEKT	AKADEMICHEF
Inrätta kurs	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	PREFEKT	CHEF för utbildning och forskning	AKADEMICHEF
Avveckla kurs	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	PREFEKT		AVDELNINGSCHEF
Fastställa utbildningsplan	FAKULTETSNÄMND	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ UTBILDNINGSNÄMND	REKTOR	OMRÅDESNÄMND
Revidera utbildningsplan	FAKULTETSNÄMND	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ UTBILDNINGSNÄMND	REKTOR/CHEF för utbildning och forskning	OMRÅDESNÄMND
Inrätta utbildningsprogram	REKTOR	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ UTBILDNINGSNÄMND	REKTOR	REKTOR
Avveckla utbildningsprogram	REKTOR	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND/ UTBILDNINGSNÄMND	REKTOR	REKTOR

Tabell 4. Vem som beslutar i olika frågor på grundnivå och avancerad nivå år 2012 efter autonomireformen.

Av tabell 1 till 4 framgår att kollegiala organ vid Stockholms universitet och Örebro universitet innehar alla beslutsbefogenheter rörande utbildning på grundnivå och avancerad nivå både innan och efter autonomireformen. Vid Uppsala universitet har ingen förändring av beslutsmyndighet skett, men kollegiala organ beslutar varken innan eller efter reformen om att inrätta och avveckla utbildningsprogram. Vid Lunds universitet har kollegiala organ alla beslutsbefogenheter utom en, att inrätta utbildningsprogram, innan autonomireformen. I och med inrättandet av den fakultetsövergripande Utbildningsnämnden har denna beslutsbefogenhet tillförts ett kollegialt organ efter autonomireformen. Gemensamt för de fyra universiteten är att den kollegiala beslutsmyndigheten rörande utbildning på grundnivå och avancerad nivå inte har minskat i och med autonomireformen.

Vidare framgår av tabellen att vissa förändringar har skett vid Södertörns högskola. Prefekt har tagit över två beslutsbefogenheter, att inrätta och avveckla kurser, från kollegiala organ. Vid Göteborgs universitet har prefekt fått än större beslutsmyndighet och beslutar även om att fastställa och revidera kursplan förutom att inrätta och avveckla kurser. Vid Högskolan Dalarna har akademichefen fått fler beslutsbefogenheter på bekostnad av kollegiala organ och vid Linnéuniversitetet har prefekt och dekan fått en rad beslutsbefogenheter som tidigare innehades av kollegiala organ. Vid Malmö högskola och Luleå tekniska universitet tas inga beslut i undersökningen om utbildning på grundnivå och avancerad nivå av kollegiala organ efter autonomireformen.

I tabell 5 till 6 på nästa sida visas fördelningen av beslutsmyndighet rörande utbildning på forskarnivå. Alla beslutsbefogenheter som presenteras i tabellen tillhörde innan autonomireformen fakultetsnämnden enligt högskoleförordningen.

	LUNDS UNIVERSITET	ÖREBRO UNIVERSITET	SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA	MALMÖ HÖGSKOLA	LINNÉ- UNIVERSITETET
Fastställa forskar- utbildningsämnen	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	REKTOR	FAKULTETSSTYRELSE
Fastställa allmän studieplan	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSSTYRELSE
Anta sökande till utbildning	FAKULTETSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE /PREFEKT	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	DEKAN	DEKAN
Besluta om krav på särskild behörighet	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	DEKAN	DEKAN
Besluta om bedömningsgrunder	FAKULTETSSTYRELSE	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	DEKAN	DEKAN
Utse handledare	FAKULTETSSTYRELSE/ INSTITUTIONSSTYRELSE /PREFEKT/ STUDIE- REKTOR	FAKULTETSNÄMND	PREFEKT	DEKAN	DEKAN
Utse opponent	FAKULTETSSTYRELSE/ DEKAN	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	DEKAN	DEKAN
Utse betygsnämnd	FAKULTETSSTYRELSE/ DEKAN	FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSNÄMND	DEKAN	DEKAN

Tabell 5. Vem som beslutar i olika frågor på forskarutbildningsnivå år 2013 efter autonomireformen. Alla beslutsbefogenheter tillhörde tidigare fakultetsnämnden enligt högskoleförordningen.

	UPPSALA UNIVERSITET	STOCKHOLMS UNIVERSITET	GÖTEBORGS UNIVERSITETU	LULEÅ TEKNISKA UNIVERSITET	HÖGSKOLAN DALARNA
Fastställa forskar- utbildningsämnen	FAKULTETSNÄMND	OMTÅDESNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE/ samråd UTBILDNINGS- NÄMNDEN	REKTOR	UTBILDNINGS- och FORSKNINGSNÄMNDEN
Fastställa allmän studieplan	FAKULTETSNÄMND	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND		DEKAN	FORSKARUTBILDNINGS- NÄMNDEN
Anta sökande till utbildning	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	PREFEKT	PREFEKT	FORSKARUTBILDNINGS- NÄMNDEN
Besluta om krav på särskild behörighet	FAKULTETSNÄMND	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND	FAKULTETSSTYRELSE	DEKAN	FORSKARUTBILDNINGS- NÄMNDEN
Besluta om bedömningsgrunder	FAKULTETSNÄMND	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE		DEKAN	FORSKNINGSLEDARE
Utse handledare	FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	OMRÅDESNÄMND/ FAKULTETSNÄMND/ INSTITUTIONSSTYRELSE	PREFEKT	PREFEKT	FORSKARUTBILDNINGS- NÄMNDEN
Utse opponent	FAKULTETSNÄMND/ DEKAN	FAKULTETSNÄMND/ DEKAN	DEKAN	DEKAN	DEKAN
Utse betygsnämnd	FAKULTETSNÄMND/ DEKAN	FAKULTETSNÄMND/ DEKAN	DEKAN	DEKAN	DEKAN

Tabell 5. Vem som beslutar i olika frågor på forskarutbildningsnivå år 2012 efter autonomireformen. Alla beslutsbefogenheter tillhörde tidigare fakultetsnämnden enligt högskoleförordningen.

Av tabell 5 och 6 på föregående sida framgår att fakultetsnämnd eller motsvarande kollegialt organ har behållit alla sina tidigare beslutsbefogenheter rörande forskarutbildning vid Uppsala universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet och Örebro universitet. Vid Södertörns högskola har endast befogenheten att utse handledare delegerats direkt till prefekt av rektor. Dessa lärosäten uppvisar således samma mönster som tidigare gällande utbildning på grundnivå och avancerad nivå – kollegiala organ har behållit alla, eller i princip alla, sina tidigare beslutsbefogenheter rörande utbildning.

Vid Göteborgs universitet har minst hälften av beslutsbefogenheterna delegerats direkt till dekan eller prefekt. Vid Högskolan Dalarna innehar Forskarutbildningsnämnden, vars sammansättning bestäms av rektor, hälften av beslutsbefogenheterna. Dekan och forskningsledare har tre av de resterande beslutsbefogenheterna. Vid Linnéuniversitet har fakultetsstyrelsen endast två av sina tidigare beslutsbefogenheter i undersökningen, vid Malmö högskola endast en och vid Luleå tekniska universitet har fakultetsnämnden ingen beslutsmyndighet i fråga om forskningsutbildning, sett till de beslutsbefogenheter som undersöks här.

7.3.2 Beslutsfattande rörande anställningsärenden

Vad gäller beslutsbefogenheter gällande anställningsärenden har kollegiala beslutsorgan vid Uppsala universitet, Stockholms universitet och Örebro universitet alla sina tidigare beslutsbefogenheter i undersökningen efter autonomireformen.¹¹⁷ Enskilda befattningshavare har något mer långtgående beslutsbefogenheter i anställningsärenden år 2013 vid Lunds universitet och vid Göteborgs universitet år 2012.¹¹⁸

Vid Linnéuniversitetet, Södertörns högskola, Malmö högskola och Högskolan Dalarna har linjestyrningen av beredningen av anställningsärenden ökat i delvis olika grad. Vid Södertörns högskola, Malmö högskola och Luleå tekniska universitet arbetar anställningsnämnderna på uppdrag av rektor och inte på uppdrag av ett kollegialt organ.¹¹⁹

7.3.3 Beslutsfattande rörande ekonomi

Varken före eller efter autonomireformen finns bestämmelser i lag som ger kollegiala organ beslutsbefogenheter vid fördelning av ekonomiska resurser. Förändringar av vem som beslutar om budget kunde därmed ha skett utan reformen, men samtidigt är det intressant att undersöka denna aspekt för att få en helhetsbild av den kollegiala organisationens beslutsmyndighet.

¹¹⁷ Sundberg, 2013, s.27

¹¹⁸ Sundberg, 2013, s.31

¹¹⁹ Sundberg, 2013, s.38

Av tabell 7 och 8 framgår att fakultetsnämnd/styrelse beslutar om fördelning av medel utifrån egna prioriteringar både innan och efter autonomireformen vid Lunds universitet, Stockholms universitet, Uppsala universitet och Linnéuniversitetet. Vid Örebro universitet, Högskolan Dalarna och Luleå tekniska universitet fördelar fakultetsnämnd/motsvarande varken medel utifrån egna prioriteringar före eller efter autonomireformen. Vid Luleå tekniska universitet hade fakultetsnämnderna år 2010 i uppgift att lämna förslag till budgetunderlaget med prioriteringar av verksamhet och fördelning av strategiska resurser. Konkreta uppgifter kopplade till att lämna förslag om medelstildelning återfinns inte i arbetsordningen år 2012. Fakultetsnämnderna vid Södertörns högskola och Malmö högskola har mist sina befogenheter att besluta om medelstildelning inom sina fakulteter år 2013.

Jag har inte gått in närmare på inom vilka ramar som fakultetsnämnden får fördela medel. Hur stort eller lite utrymme dessa ramar ger för fakultetsnämndens egna prioriteringar kan därmed variera mellan de lärosäten där fakultetsnämnden fördelar medel inom sitt verksamhetsområde.

	LUNDS UNIVERSITET	ÖREBRO UNIVERSITET	SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA	MALMÖ HÖGSKOLA	LINNÉ- UNIVERSITETET
År 2010	FÖRDELAR MEDEL	NEJ	FÖRDELAR MEDEL	FÖRDELAR MEDEL	FÖRDELAR MEDEL
År 2013	FÖRDELAR MEDEL	NEJ	NEJ	NEJ	FÖRDELAR MEDEL

Tabell 7. Beslutar fakultetsnämnd eller motsvarande kollegialt organ om fördelning av medel inom fakulteten utifrån egna prioriteringar?

	UPPSALA UNIVERSITET	STOCKHOLMS UNIVERSITET	GÖTEBORGS UNIVERSITET	LULEÅ TEKNISKA UNIVERSITET	HÖGSKOLAN DALARNA
År 2010	FÖRDELAR MEDEL	FÖRDELAR MEDEL	FÖRDELAR MEDEL	NEJ	NEJ
År 2012	FÖRDELAR MEDEL	FÖRDELAR MEDEL	FÖRDELAR MEDEL	NEJ	NEJ

Tabell 8. Beslutar fakultetsnämnd eller motsvarande kollegialt organ för fördelning av medel inom fakulteten utifrån egna prioriteringar?

7.4 Centralisering av kollegialt beslutsfattande

Den fjärde och sista upptäckten är att det för vissa lärosäten verkar finnas en tendens mot ett mer centralt kollegialt beslutsfattandet. För det första beslutas några enskilda beslutsbefogenheter vid Uppsala universitet och Stockholms universitet på en mer övergripande kollegial nivå än tidigare. Ett exempel på motsatsen finns vid Högskolan Dalarna där beslut om utbildningsplaner delegerats till en lägre kollegial nivå.¹²⁰

För det andra har fler fakultetsövergripande organ inrättats, samtidigt som särskilda organ under fakultetsnivån har avskaffats eller blivit rådgivande. Vid Göteborgs universitet är den nya centrala Utbildningsnämnden i huvudsak rådgivande och institutionsstyrelserna har blivit

¹²⁰ Sundberg, 2013, s.23-24, s.27 och s.37

institutionsråd.¹²¹ Vid Linnéuniversitetet har institutionsstyrelserna avskaffats och det kollegiala beslutsfattandet sker endast på fakultetsnivå. Vid Stockholms universitet har det inrättats områdesnämnder på fakultetsövergripande nivå som har fått överta fakultetsnämndernas tidigare uppgifter. De flesta uppgifter har dock delegerats åter till fakultetsnämnderna som tidigare.¹²² Vid Lunds universitet har det i och med autonomireformen införts två fakultetsövergripande nämnder, Utbildningsnämnden och Forskningsnämnden. Den nyinrättade Utbildningsnämnden inrättar utbildningsprogram vilket rektor tidigare gjorde. Av de beslutsbefogenheter som undersöks har dessa två nämnder alltså inte fått beslutsmyndighet som tidigare låg på områdestyrelsernas bord.

8 Slutsatser

Detta är en kompletterande undersökning som i allt väsentligt bygger på min tidigare uppsats *Autonomireformen – Vad hände med det kollegiala styret?* Syftet med både uppsatsen och undersökningen har varit att klargöra hur maktfördelningen mellan de två styrformerna kollegial styrning och linjestyrning förändrats i och med autonomireformen med avseende på beslutsmyndighet som rör kvalitet i utbildning och forskning. *Mer precist frågade jag mig vilka förändringar av olika aktörers beslutsbefogenheter som autonomireformen resulterat i.* I uppsatsen ingick Uppsala universitet, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet och Högskolan Dalarna. Denna undersökning omfattar fem nya lärosäten: Lunds universitet, Örebro universitet, Linnéuniversitetet, Södertörns högskola och Malmö högskola.

Undersökningen bekräftar vad jag fann i min uppsats – på bara ett par år har det kollegiala styret utmanats och i många fall nedmonterats vid flera av undersökningens lärosäten. Uppsala universitet, Stockholms universitet har i allt väsentligt behållit det kollegiala beslutsfattandet. Så har även Lunds universitet, med undantaget att alla anställda röstar på företrädare för lärare med vetenskaplig kompetens till fakultetsstyrelsen. Göteborgs universitet har gått från en organisation av det kollegiala styret liknande det vid Uppsala universitet, Stockholms universitet och Lunds universitet till en betydligt högre grad av linjestyrning vid beslut om utbildning, anställningsärenden och gällande ledningen av institutionerna.

Fakultetsnämnden vid Örebro universitet har behållit sina beslutsbefogenheter gällande utbildning och anställningsärenden. Samtidigt saknar fakultetsnämnderna i praktiken befogenhet att fördela medel både innan och efter autonomireformen och linjestyrningen vid val av nämnd och dekan har ökat till år 2013.

¹²¹ Sundberg, 2013, s.29-30

¹²² Sundberg, 2013, s.25

Vid Södertörns högskola sker det kollegiala beslutsfattandet både innan och efter autonomireformen på två nivåer, institutions- och fakultetsnivå. Flera förändringar inom undersökningens alla områden har bidragit till en ökad linjestyrning vid högskolan. Linjestyrningen har ökat vid val till fakultetsnämnden samt vid beredningen av anställningsärenden. Fakultetsnämnden tar inte längre beslut om budget och ett fåtal beslutsbefogenheter gällande utbildning har överförts från kollegiala organ till prefekt som är en chef i linjen.

Från och med år 2013 styrs inte längre institutionerna vid Linnéuniversitet kollegialt utan enbart av en prefekt. Vidare har linjestyrningen ökat vid universitetet i och med att enskilda chefer, framför allt dekan, fattar beslut i majoriteten av de undersökta frågorna gällande utbildning på delegation direkt av rektor. Även linjestyrningen av beredningen av anställningsärenden har ökat. Sammantaget har beslutsmyndighet förflyttats till framför allt dekan på bekostnad av de kollegiala organens beslutsmandat.

Vid Malmö högskola har flera förändringar bidragit till en minskning av det kollegiala styret till förmån för dekan som utses av rektor efter en rekryteringsprocess, dvs. ej genom val eller liknande. Fakultetsstyrelsen har år 2013 en rådgivande roll i första hand. De beslutsbefogenheter som gäller utbildning och forskning beslutas efter autonomireformen nästan uteslutande av linjechefer. Vidare har fakultetsstyrelsen inte längre befogenhet att fatta beslut om budget för fakulteten år 2013 utan det gör dekan. Linjestyrningen vid anställningsärenden har också ökat.

Vid Högskolan Dalarna fanns ingen forskarutbildning år 2010. År 2012 fick högskolan rätt att utfärda examenstillstånd på forskarnivå vilket medförde att en Forskarutbildningsnämnd inrättades under Utbildningsnämnden. Inslagen av linjestyrning av frågor kopplat till forskarutbildning är betydliga jämfört med fakultetsnämndernas beslutsbefogenheter i tidigare högskolelag. Linjestyrningen av utbildning på grundnivå och avancerad nivå har också ökat och så även linjestyrningen vid anställningsärenden.

Vid Luleå tekniska universitet har kollegiala organ inga av undersökningens beslutsbefogenheter år 2012. Autonomireformen har inneburit en nedmontering av det kollegiala styret vid universitetet där regeln är att beslut ska fattas av linjechefer.

Sammanfattningsvis går fyra typer av förändringar att se vid de tio lärosätena som har undersökts. Den kollegiala beslutsmakten har utökats till att omfatta fler kategorier anställda vid lärosätena. I vissa fall har kollegial beslutsmyndighet tillfallit teknisk-administrativ personal vilka inte kan sägas tillhöra kategorin professionella kolleger. Linjechefer har fått ökad makt vid val av kollegiala ledare, i beslut som rör anställningsärenden och i frågor som rör kvalitet i utbildning

på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Det finns även en tendens att kollegialt beslutsfattande har centraliserats i och med att fakultetsövergripande organ har inrättats och besluts-makt har flyttas till dessa överordnade kollegiala organ. Utvecklingen ser inte likadan ut på alla lärosäten vilket har beskrivits ovan utan sammantaget framträder en bild där skillnaden mellan hur lärosätena styrs har ökat. Framför allt en grupp av större universitet – Lunds universitet, Uppsala universitet och Stockholms universitet – har till stora delar bevarat ett sedan tidigare starkt kollegialt styre både på fakultets- och institutionsnivå medan en rad universitet och högskolor har fått en klart minskad kollegial styrning. Vid Luleå tekniska universitet har kollegial besluts-makt helt avskaffats.

Min undersökning visar att den akademiska friheten i form av kollegiala styrformer har minskat avsevärt vid flera lärosäten efter autonomireformens genomförande. Den autonomi som möjliggjorts av reformen har visat sig innebära en ökad autonomi för linjechefer vid svenska universitet och högskolor. En rättslig reglering kan innebära ett skydd som ger ökad frihet för den verksamhet som regleringen avser och för de som arbetar i verksamheten. Motsatt visar min undersökning att en avreglering av fakultetsnämnders och särskilda organs beslutsbefogenheter har minskat den akademiska friheten att som professionella kolleger gemensamt besluta i frågor med betydelse för kvalitet i forskning och utbildning.

9 Referenser

- Ahlbäck Öberg, Shirin. 2010. Organisering av autonomi och universitetet som idé. I *Det goda universitetet: rektorsperioden 2006-2011. Festskrift till Anders Hallberg*. Björk, P, Bolkéus Blom, och Ström, P. Skrifter rörande Uppsala universitet. C, Organisation och historia, ISSN 0502-7454; 93. s.281-289. Uppsala universitet
- Berggren, Henrik. 2012. *Den akademiska frågan – en ESO-rapport om frihet i den högre skolan*. Rapport 2012:3, Stockholm, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.
- Barrling Hermansson, Katarina. 2005. *Akademisk frihet i praktiken - En rapport om tillståndet i den högre utbildningen*. Rapport 2005:43 R, Stockholm, Högskoleverket
- Degerblad, Jan-Eric och Hägglund, Sam. 2001. *Akademisk frihet – en rent akademisk fråga?* Rapport 2001:21 R, Stockholm, Högskoleverket.
- Gadd, Håkan. 2005. *Autonomi och effektivitet i det svenska högskolesystemet*. Diss. Åbo Akademi. Åbo 2005. Åbo Akademis förlag.
- G. Altbach, Philip. 2001. "Academic freedom: International realities and challenges". *Higher Education* 41: 205–219.
- Gustavsson , Sverker. 2010. "Akademisk liberalism". *Statsvetenskaplig tidskrift* Vol. 112 (4): 423-433.
- Universitetskanslersämbetet. 2013. *Universiteten och högskolorna*. Tillgänglig på: <http://www.uk-ambetet.se/faktaomhogskolan/universitetenochhogskolorna.4782a298813a88dd0dad800012056.html>. Citerad 2013-12-09.
- Marcusson, Lena. 2005. *Universitetens rättsliga ställning*. En rapport till SUHF hösten 2005. Tillgänglig på: http://www.suhf.se/publicerat/rapporter_1.
- NOU 2006: 19. *Akademisk frihet - Individuelle rettigheter og institusjonelle styringsbehov*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Proposition 2009/10:149. *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor*. Stockholm, Utbildningsdepartementet.
- SFS 2002:761 *Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)*. Stockholm, Utbildningsdepartementet
- SFS 2006:1053. *Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)*. Stockholm, Utbildningsdepartementet
- SFS 2009:764. *Lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)*. Stockholm, Utbildningsdepartementet
- SFS 2009:933 *Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)*. Stockholm, Utbildningsdepartementet
- SOU 2008:104. Autonomiutredningen. *Självständiga lärosäten*. Stockholm:Fritze.
- Sundberg, Elin. 2013. *Autonomireformen – Vad hände med det kollegiala styret?*

Sundqvist, Bo. 2010. *Svenska universitet – lärdomsborgar eller politiska -instrument?* Hedemora: Gidlunds förlag.

10 Materialinsamling

Intervjuer

Degerholm Langsmo, Jenny, kanslichef för Utbildnings- och forskningskansliet vid Södertörns högskola, intervju 2013-09-25

Gertsson, Ulla, kvalificerad utredare vid Rektors kansli vid Malmö högskola, kortare samtal 2013-12-10

Jonsson, Hans, jurist på högskoleledningens kansli vid Malmö högskola, intervju 2013-10-22

Landh, Sven, chef för fakultetskansliet vid Örebro universitet, intervju 2013-10-10

Sundström, Per, utredare på universitetsledningens kansli vid Linnéuniversitetet, intervju 2013-10-14

Arnrup Thorsbro, Kristina, verksamhetscontroller vid Lunds universitet, intervju 2013-11-??

Linnéuniversitet

LNU. 2009. *Beslutsordning Linnéuniversitetet*. Dnr HL/2009-0233.

LNU. 2009. *Instruktioner för institutionsstyrelser*. Dnr: HL/2009-0288.

LNU.2010. *Anställningsordning för anställning av lärare vid Linnéuniversitetet*. Dnr: HL/2009-0290.

LNU. 2010. *Rektors delegationsordning*. Rektorsbeslut 2010-01-01. Dnr Lnu 2010/1.

LNU. 2012. *Anställningsordning för anställning av lärare vid Linnéuniversitetet*. Beslutad av universitetsstyrelsen 2011-12-08, reviderad 2012-12-12. Dnr LNU 2012/359.

LNU. 2012. *Lokala regler för val till fakultetsstyrelser*. Rektorsbeslut nr 134, datum 2012-06-11. Dnr LNU 2012/249.

LNU. 2013. *Rektors besluts- och delegationsordning*. Rektorsbeslut nr 83, 2013-04-22. Dnr ST 2013/165-1.1

Lunds universitet

LU. 2009. *Föreskrifter om Lunds universitets indelning i områden samt om ledningsorgan för dessa m.m.* Dnr LS 2009/85.

LU. 2009. *Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet*. Rektorsbeslut 2009-10-29. Dnr LS 2009/85.

LU. 2010. *Ny högskolelag och högskoleförordning 2011-01-01: Beslut om arbetsordning, anställningsordning samt vissa konsekvensändringar och anpassningar*. Dnr LS 2010/625.

LU. 2013. *Arbetsordning för Lunds universitet*. Fastställd av universitetsstyrelsen 2013-06-15. Dnr LS 2013/338.

LU. 2013. *Föreskrifter om fördelning av beslutsbefogenheter vid Lunds universitet*. Fastställda av rektor 2013-06-27. Dnr LS 2013/333.

LU. 2013. *Föreskrifter rörande anställning av lärare - Lunds universitets anställningsordning*. Beslutad av universitetsstyrelsen 2013-06-15. Dnr LS 2013/352.

Malmö högskola

MAH. 2003. *Anställningsordning för lärare vid Malmö högskola*. Fastställd av styrelsen 25 sep 2003. Dnr Mahr 15-99/407.

MAH. 2009. *Besluts-, delegations- och beredningsordning för Hälsa och samhälle*. Revidering beslutad 9 dec 2009 att gälla från 1 jan 2010. Dnr HS 12-09/1118.

MAH. 2010. *Malmö högskolas delegations- och beredningsordning*. Beslut av rektor 2010-06-10. Dnr Mahr 12-10/349.

MAH. 2012. *Arbetsordning för Malmö högskola*. Fastställd av högskolestyrelsen 2012-09-28. Dnr Mahr 12-2012/530.

MAH. 2012. *Riktlinjer för rekrytering Malmö högskola*. Dnr Mahr 19-2013/237.

MAH. 2012. *Uppdrag och ansvarsområde för fakultetsstyrelse vid Malmö högskola*. Dnr Mahr 10-12/693.

Södertörns högskola

SÖH. 2010. *Fastställande av delegationsordning till fakultetsnämnden*. Dnr 846/11/2010.

SÖH. 2010. *Fastställande av valordning*. Beslut av rektor 2010-03-11.

SÖH. 2010. *Södertörns högskola - Årsredovisning 2010*. Dnr 352/15/2011.

SÖH. 2012. *Besluts- och delegationsordning för Södertörns högskola*. Fastställd av rektor 2012-02-21. Dnr 1594/11/2011.

SÖH. 2013. *Rektors delegation till institutionsnämnder*. Dnr 244/11/2013.

SÖH. 2013. *Beslut om delegation till fakultetsnämnd*. Dnr 491/11/2013.

SÖH. 2013. *Anställningsordning för Södertörns högskola*. Dnr 132/1.1.1/2013.

Örebro universitet

ORU. 2009. *Ledningsorganisation vid Örebro universitet*. Beslut nr 62/2009 2009-02-24. Dnr CF 12-27/2007.

ORU. 2010. *Anställningsordning vid Örebro universitet*. Styrelsebeslut 2010-04-22. Dnr CF 10-208/2010.

ORU. 2010. *Rektors delegation till fakultetsnämnderna*. Rev 4 bilaga 7 till RB 442/2009 beslutad 2010-11-16. Dnr CF 12-628/2009.

ORU. 2010. *Rektors uppgifter*. Rev bilaga 2 till RB 442-2009 beslutad 2010-11-16. Dnr CF 12-628/2009.

ORU. 2011. *Arbetsordning för Örebro universitet*. Fastställd av universitetsstyrelsen 2010-12-09 reviderad 2011-10-26. Dnr: 12-538/2010.

ORU. 2012. *Fakultetsnämndsorganisation för mandatperioden 2013-01-01 – 2015-12-31*. Beslut av universitetsstyrelsen 2012-09-06. Dnr CF 11-584/2012.

ORU. 2012. *Rektors delegationer till fakultetsnämnderna*. Bilaga 7 till rektorsbeslut 2013-02-19. Dnr ORU 1.2.1-369/2013.

ORU. 2012. *Rektors uppgifter*. Bilaga 2 till RB 317-2012 beslutad 2012-06-26. Dnr CF 11-488/2012.